

Caspar Cruciger Martin Luther Philipp Melanchthon

D. Caspar. Crucigeri de Puritate Doctrinae In Ecclesia Conservanda Oratio : Una cum duabus D. Martini Lutheri Ac Phil. Melanthonis ad dissidentes Theologos quondam missis Epistolis In gratiam ac commodum Theologiae Cultorum in Academia Kiloniensi recusa

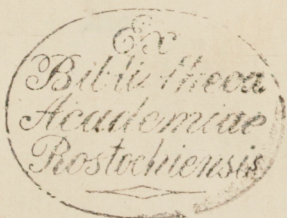
Kilon: Reuther, 1709

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn821640887>

Druck Freier Zugang

Fg 3994.

D. CASPAR. CRUCIGERI

de

PURITATE DOCTRINÆ IN ECCLESIA
CONSERVANDA

ORATIO

Una cum duabus

D. MARTINI LUTHERI

Ac

PHIL. MELANTHONIS

ad diffidentes Theologos quondam
missis Epistolis

In gratiam ac commodum THEOLOGICÆ
CULTORUM in Academia Kiloniensi
recusa.

Premissa est Dissertatio

D. HENR. MUHLII,

Theologi in Ecclesia ac Academia Hol-
satica Primarii,

de

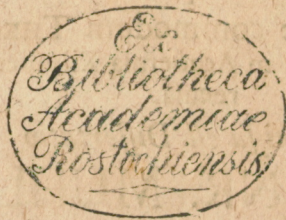
STUDIO ÆQVITATIS TUENDÆ,
ASSERENDÆQVE ORTHODOXIÆ
MAXIMÈ NECESSARIO.

K I L O N I,

Apud Barth. Reutherum, Acad. Typogr.

Anno M DCCIX.

3
Pg. 3994

SUMME VENERANDO ATQVE MAGNIFICO
DOMINO
D. ADAMO RECHEN-
BERGIO,
THEOLOGO IN ACADEMIA LIPSIENSI
PRIMARIO,
ECCLESIAE CATHEDRALIS EPISC.
MISENENSIS CANONICO,
ALUMNORUM ELECTORALIUM
EPHORO,
MAJOR. PRINCIPP. COLLEGI COL-
LEGIATO, RELIQUA
VIRO CELEBERRIMO DEQVE EC-
CLESIA ORTHODOXA
AC
ORBE LITERATO UNIVERSO,
EGREGIE MERITO,
DOMINO FAUTORI ET AMICO SUO
MULTIS NOMINIBUS ÆSTIMANDO,
Iteratam harum pagellarum editionem
cum ipsa Dissertatione præmissa
L. M. Q.
Sacram esse voluit
D. HENRICUS MUHLIUS.

VIR SUMME VENERANDE.

Jucunda mihi recordatio est veteris & in ædibus tuis suavissimoque isto convivio ante aliquot annos cœptæ nostræ amicitiaë, quam plurimis subinde argumentis confirmasti, & ne quid benevolentiaë erga me tuæ deesset, tot egregiis simul ingenii monumentis, quibus nihil elegantius & exoptatius venire poterat, velut æmulationis stimulis excitasti. Et sane rem non tantum gratissimam mihi fecisti, quod doctas ejusmodi *μελέτας* lucubrationesque tuas vel Kilonium vel Schlesvicum usque ad me curare voluisti, sed & meæ in te observantiaë & huic in dies gliscenti

scenti novas causas, nova fomen-
ta suppeditasti. Nosti probe
verissimam gravissimamque D.
Hieronymi sententiam: Vera
est illa necessitudo & Christi
glutino copulata, quam non
utilitas rei familiaris, non præ-
sentia tantum corporum, non
subdola & palpans adulatio, sed
DEI timor & divinarum scri-
pturarum studium conciliant.
Neque enim ullum ad coñecten-
das servandasque inter absentes
etiam amicitia tenacius est vin-
culum communi Spiritu Christi,
& studiorum ac morum simili-
tudine ac consensu. Etsi igitur
longo temporum ac locorum in-
tervallo disjuncti sumus, ex hu-
manissimis tamen ac multo sua-
vissimis literis tuis & veterem
Tibi in me abundantissime con-
stare affectum, & Te conjun-
ctionem inter nos sanctissime

a 3

olim

olim initam, constanti iudicio
 tueri ac conservare, quantum
 fatis intellexi. Idem de me per
 alios etiam, ut opinor, cognovi-
 sti dudum, non esse temere, qui
 tam candide & sine fuce a-
 manti vicem magis ingenuam
 reddat, hocque diligentius curet,
 ne segnior ac frigidior in
 pensando affectu posses arguere,
 cui tam prolixè favere studere-
 que videbaris. Et ne de pro-
 pensissima erga me voluntate tua
 dubitem, interiores etiam pe-
 ctoris sensus, & quid urat ac pre-
 mat in illa temporum licentia,
 quantoque *ὀρθοδοξίας & ὁμολίας*
 juxta studio ducaris, plenius haut
 raro & confidentius in sinum
 meum effundis. Quid? quod
 nuper est, quod iste egregius &
 æqui rectique tenax animus, iste
 rarus & nullis novitiis artibus
 contaminatus candor amicissi-
 mam

nam plenamque sapientiæ, gravitatis, & piæ sollicitudinis de Ecclesia epistolam Tibi expressit.

Ita sane est, candidissime RECHENBERGI, illæ querelæ, illæ indignationes tuæ de petulanti quorundam *Überr* ac importuna litigiosorum hominum procacitate an futilitate, ut sunt justissimæ, & maxime arguunt sollicitam pro commodo ac emolumento Ecclesiæ curam, ita reprehendi a nemine nisi temere atque inique possunt. Enim vero quod de beatiss. ac nulla unquam ætate silendo Socero tuo Spenero narras, ecquis sine indignatione, sine stomacho legat? multa quidem sunt & dictu gravia & aspera perpeffu, quæ innocentem animam inter mortales olim afflixerunt, & adhuc quoque famam ejus lacerant; sed dubito tamen, an quid acerbius

duriusque esse possit, quam contempto conculcatoque omni pudore ex ipso beatorum numero publice exterminari. Et hoc tamen sibi indulget impetuosisissimus ille celeberrimi alioqui Theologi fervor, qui modum ac finem non habet. Nec poterit aliter sane fieri, quam ut ejusmodi rigor & pervicacia acrior neque se satis capiens plurimis officiat & sibi pessime consulat. Miror odia, quae nec cum morte finiuntur, & grandem istam noxam Lutherano Theologo indignam istis potius Franc. Junii quam meis ver-

(a) *Eirenici* „bis detestor: (a) Quam multi pro-
part. 1. ad „pter opiniones de aliis conce-
Pf. 122. p. „ptas fratres suos, alienos servos,
48. „propter quos Christus mortuus
 „est, temere condemnant. Apa-
 „ge istam insaniam, non homi-
 „ne Christiano, non naturali ho-
 „mine, non bruto animante
 dignam

dignam. Interim cum iniquis
 adeo iudiciis vel meritisimos
 etiam Theologos ad æternum
 exitium usque solo partium stu-
 dio condemnare videamus, po-
 tius sentiamus cum illis, qui po-
 steriori, vel, quæ vera posteri-
 tas est, æternitati se suaque ma-
 lunt approbari, ubi nec odio nec
 æmulationi ac livori quicquam,
 nihil malignitati seculi amplius li-
 cebit. In hoc itaque, quod Chy-
 træum memini de Frederico suo
 prædicare, (b) ambitiosi simus, ut (b) Oratio-
 in timore DEI præsentia & pro-
 pria vocationis officia recte fa-
 ciamus, & veritatis confesio-
 nem a DEO nobis mandatam
 modeste & constanter tueamur,
 ut DEI & Ecclesiæ cœlestis ap-
 probationem & gloriam in
 omni æternitate assequamur. "

Et quis cordatus æquo satis a-
 nimo ferat iniquum, certe acer-
 bum

bum istud Pseudo-Apostolorum
 convicium, quo Hafnientes illos
 ad cursum religionis inter Bar-
 baros Asiaticos promovendum
 gloriose ablegatos Ecclesiae mi-
 nistros inconsiderate adeo a vi-
 cino quodam Theologo laceffi ac
 impeti quereris. Utrum hæc ra-
 tio tempestiva satis sit, de eo vi-
 derint alii. Ego severius paulo
 & inhumanius factum puto,
 quod audaciae ac impudentiae
 notam vix deprecabitur. Et pra-
 vum malignumque est bonorum
 virorum incestare famam, & il-
 lorum detrahare laudibus, qui
 de Christianismo apud remotas
 adeo gentes nec leviter nec tra-
 latitie merentur. Imo dignius
 ac reverentius vere regium istud
 negotium tractandū esset, quod
 faustis semel iterumque omni-
 bus in Ecclesiastica etiam cathe-
 dra Gottorpiensi religiosissime
 pro-

profecutus sum. Sed nosti, venerandum Caput, quam multum in ejusmodi commentationibus peccari fere soleat, non tantum per impotentiam & pravam vitiligandi libidinem, sed imprudentia etiam & noxia quadam πολυπραγμοσύνη, quæ sæpius in Ecclesia turbas movet, & Magnatum quoque offensas haut temere incurrit. Tunc erunt Disputationes fructuosae, gravissimum, Augustini monitum est, (c) si, (c) *In Psal-* non ibi confederentur nisi viae, *mum 118.* Domini. Cæterum indecorum esse arbitror non nisi uni Orthodoxiam alligari cathedrae, reliquas vel contemni, vel pensi non haberi. Qui tantum sibi sumunt, & vel dominium, vel veritatis monopolium quoddam ambiunt, nescio quid imaginofum cum Donatistis patiuntur. Atqui latius patent veræ ac puræ doctri-

doctrinae limites, quam ut tam
arctis iisque domesticis tantum
spaciis includantur. Ac usque
adeo in veteri illa Ecclesia im-
probata fuit nefaria ejusmodi
præsumptio, ut Hieronymus in di-
„alogo adversus Luciferianos
„diserte scribat: (d) si Ecclesiam
„per totum orbem diffusam non
„habet Christus, aut in Sardinia
„habet, nimium pauper factus
„est. Et si Britannias, Gallias, O-
„rientem, Indorum populos,
„barbaras nationes, & totum si-
„mul mundum possidet Satanas,
„quomodo ad angulum universæ
„crucis trophæa collata sunt?

(d) *Tom. II.*
Operum.
cap. 6.

Quod tandem post alia subji-
cis, me propius respiciens, pri-
vatasque non neminis adversus
fratrem petitiones, istud profecto
tanti non est, ut vel Tibi vel mi-
hibilem aut stomachum moveat.
Nec sum ignarus harum rerum,
ac

ac mecum jam ante communi-
 carunt alii, iique celeberrimi
 Theologi, quas ille comminiscatur
 artes, quas instruat machinas
 subdole, ut non tantum deprimat
 apud malevolos, sed & apud
 benigniores præjudiciis inson-
 tem urat. Ego certe male sanum
 viri impetum rideo, cui nec in-
 genium, fateor, nec judicium,
 vel ut appellitas, pars altera Pe-
 tri, suppetit, misereor tamen,
 quod licentius iterum ac confi-
 dentius audeat talia, quorum
 veniam a communi nostro, quem
 nominas, amico etiamnum ex-
 spectat, manifesto documento,
 quod utrumque monente alibi
 Melanthane, (e) periculosissi-
 mum sit, præcipitanter judica-
 re & ἰδιοβελεύειν. Quicquid
 enim agit, inscio nec consulto
 Theologorum, aliorumque, a-
 pud quos docet, Collegio agit.
 Quo

(e) *Selecta-
 rum De-
 clam. tom.
 III. pag.
 701. seq. e-
 dit. Argent.*

Quo necesse est fieri, ut in dete-
 rius subinde vergat, & pravæ ma-
 gis libidini quam rationi indul-
 geat. Est genus quoddam ho-
 minum, qui honesta specie, &
 nescio quo colore sagacissime-
 tiam apud externos viris haut raro
 irrepunt, vel optimum quemque,
 si odio habeant, & oppugnan-
 tem perversa viderint, criminari
 per literas in occulto soliti, quem
 palam & cominus lacesere sibi
 minime inultum futurum facile
 praevident. Quod tamen nec in-
 tegritati, nec pudori honesti viri
 nedum Theologi existimo con-
 venire, turpissimam certe falsi
 fratris notam secum trahit, de
 quo memini Lutherum & pru-
 denter & vere pronunciare: (f)
 „malos esse tyrannos, pejores
 „hæreticos, & pessimos fratres
 falsos. Hoc pacto cum animi mo-
 rem noster ille componat, nec
 satis

(t) *Vid. e-*
pistol. Theo-
logorum
Schlüsselb.
p. 464.

fatis sobrie ludos agat, quid mirum, quod risum atque ludibrium prudentioribus debeat, totque reprehensiones supremi etiam Magistratus incurrat, seque affligat, vel eam ob causam, quod Orthodoxos viros clam & subobscurè, acerbè tamen infestatur, manifesto iniquus. Non defuerunt quidem, nec hodieque defunt, qui & ingenio validiores & rectiores iudicio saniora subjiciant, quæque honestatis regulis ac Christianæ prudentiæ legibus magis conveniant. Sed forsàn ille modum imponere nescit, ac pervicacius ad spargenda alibi convitia frontem obvertit, quod tamen nec invidiæ mihi nec noxæ futurum spero. Veritas mihi sacrosancta est, liceat hæc Wigandi verba adjicere, (g) a moribus autem Sy-cophantæ nemo poterit esse

(g) *in epistolis Theol. Schlüsselb.*
im. P. 235.

“immunis. Multa etiam sperni oportet, & maximum semper habui, me conscientiae meae & cordatioribus Theologis probari rite. Interest igitur publice, ut horum æquanimitatem ac pietatem in me summopere deprædicem, obtesterque juxta alios, ut neque obnoxii ulli, nec infensi impudentiam viri agnoscant, cui dum haut satis roboris ad dijudicanda vetera novaque Theologorum placita, quæ tamen subinde publice privatimque crepat, ecquid magis consultum videbitur, quam ut aliis, quæ rectius novit, in posterum incumbat, mensuramque adeo muneris luculentius impleat. Neque enim instructus satis est, ut inolita apud nos sollicitet, & peregrinos ejusmodi ac aliunde traductos vel sensus vel mores ex formula Præceptorum suorum in Academia nostra

nostra unice firmet sustentatque,
 a quibus Antecessores nostri ii-
 que de communi Ecclesiae re me-
 ritissimi Theologi alieni olim
 fuerunt, ab iis certe ne foedare-
 tur animus, sedulo semper ope-
 ram dederunt. Horum exempla
 consecrari tutius erit; ita neque
 maculae aliquid neque dedecoris
 in pacis juxta ac veritatis studia
 deinceps admittet, nec male con-
 sulta viri simplicitas in impuden-
 tiam emerget. Sed petulantia
 omnis atque malignitas perpe-
 tuo aberit, qualem nempe simpli-
 citatem in Theologo Cyprianus
 requirit, quae contendendi tur-
 bandique libidini nihil, charitati
 vero mansuetudinique multa de-
 beat. Ita enim sanctiss. Martyr,
 ubi de unitate Ecclesiae agit cap.
 VIII. (b) columbae mansuetudo ^{(b) edit.}
 Ecclesiam decet, non feritas lu- ^{Calixtine}
 porum. In domo Dei, in Eccle- ^{P. 17. seqq.}

b

fia

„**sia Christi unanimes habitant,**
 „**concordes & simplices perfe-**
 „**verant. Idcirco in columba**
 „**venit Spiritus S. Matth. III. v.**
 „**16. simplex animal & lætum est,**
 „**non felle amarum, non morfi-**
 „**bus lævum, non unguium la-**
 „**ceratione violentum: hospitia**
 „**humana deligere, unius domus**
 „**confortium nosse, quum gene-**
 „**rant simul filios edere, quum**
 „**commeant volatibus invicem**
 „**cohærere, communi conversa-**
 „**tione vitam suam degere, oris**
 „**osculo concordiam pacis co-**
 „**gnoscere, legem circa omnia**
 „**unanimitatis implere. Hæc**
 „**est in Ecclesia noscenda simpli-**
 „**citas, hæc caritas obtinenda,**
 „**ut columbas dilectio fraternita-**
 „**tis imitetur, ut mansuetudo &**
 „**lenitas agnis & ovibus coæque-**
 „**tur. Quid facit in pectore**
 „**Christiano luporum feritas &**
 „**canum**

canum rabies ? & venenum le-
 tale serpentum, & cruenta sæ-
 vitia bestiarum. Hæc talia
 commemorari in Christiano
 indecorum ille putat, quem ita
 nempe Christianum esse judicat
 cap. III. (i) quomodo & Christum“ (i) *ib. p. 29.*
 Diabolus sæpe mentitur, ipso“ 31,
 Domino præmonente & dicen-
 te : multi venient in nomine
 meo dicentes : ego sum Chri-
 stus, & multos fallent, Marci
 XIII. 6. Et quid tanto nomine
 plane indignum fit in eodem ca-
 pite paucis interjectis disertius
 explicat: Unitatem simul & dile-
 ctionem Christus magisterio suo
 docuit. Prophetas omnes & le-
 gem præceptis duobus inclusit.
 Quam vero unitatem servat,
 quam dilectionem custodit aut
 cogitat, qui discordiæ fu-
 rore vefanus Ecclesiam scin-
 dit, fidem destruit, pacem tur-
 bat,

b 2

bat,

„bat, charitatem dissipat, Sacra-
mentum profanat.

Hinc itaque patet, Venerande mihi RECHENBERGI, ut nunc pergam ad alia, quæque ad communem Ecclesiæ causam spectant, Orthodoxis Theologis nihil magis convenire, quam mutuum charitatis ac concordiae studium. Id quod magno jam olim consensu priscae Ecclesiæ scriptores tradiderunt, adeo, ut contentiones illas disceptationesque docentium multorum etiam variorumque in Ecclesia malorum ac afflictionum causas agnoscerent. Locus eam in rem egregius est apud Eusebium lib. VIII. H. E. c. 1. Ubi cum initio pristina Ecclesiæ halcyonia aliaque lætiora sub Imp. Ethnicis perstrinxisset, ad atrociora ac magis tristia deinde tempora pergit, hancque labefactati istius
status

status velut palmariam causam
 subicit: cum in Episcoporum nu-
 mero alter alteri in videret, & se
 mutuis conviciis insectarentur, la-
 cerarentque intestinis diffidiis, &
 jurgia ac tumultus alios post alios
 agitent, atque tum, ait, divi-
 na ultio sensim ac moderate in-
 nos cœpit animadvertere, tum
 nempe, cum Ecclesiæ Docto-
 res atque Episcopi invidia, ob-
 trectationibus atque iniquis ju-
 diciis semet invicem afflige-
 rent, atque οἱ δοκῶντες ἡμῶν ποι-
 μένες τὸν τῆς Θεοσεβείας δεσμόν πα-
 θωσάμενοι illi qui Pastores no-
 stri videbantur spreta pietatis
 regula, contentionibus mu-
 tuis exardescerent, nihil alud
 quam discordias, minas, æmu-
 lationes, odia, ac inimicitias
 spirantes. Sed nolo nunc ve-
 tera vulnera pluribus refricare:
 & quis nescit corruptos ejusmodi
 in Antistitibus turbandi omnia
 b 3 mores

mores plurima sæpius & scandala & schismata peperisse. Quæ nimirum in Ecclesia Romana inter Cornelium & Novatianum, in Alexandria inter Demetrium & Origenem, in Africana inter Felicissimum & Cyprianum contigerunt.

Quod cum ita esset pro pace ac concordia diligentius nitendum erat providendumq; ne nimia ac immoderata severitas inter alia etiam officeret, & concutiendis dividendisque fratrum animis occasionem materiamve præberet. Quocirca nihil æque salubre ac frugiferum existimabant veteres, quam ut iudicium non tantum ad ea, quæ circa sacra assertanda erant, sed & æquitatem maxime afferrent, nec aliam docentium auctoritatem stabilirent, quam ut salva fidei compage in reliquis modeste ac verecunde a placitis eorum discedere impune liceret.

Sic

Sic enim persuasi erant, fieri posse, quod Augustinus ad Hieronymum ep. 19. scribit: ut inter charissimos aliquid alterutro sermone contradicatur, nec tamen charitas ipsa minuatur, nec veritas odium pariat, quæ debetur amicitiae. Atque hanc regulam sanctissimus ille Pater firmiter adeo tenebat, ut nec aliis quam egregiis hisce verbis suum a Cypriano dissensum ingenue pro-^{(k) l. 2. con-} dendum putaret ^{(k) Si quorum} laudem consequi non valeo ^{tra Crescen-} quorum multis literis mea ^{tium cap.} scripta non comparo, quorum ingenium diligo, quorum ore delector, quorum virtutes minor, eorum tamen hoc, quod aliter sapiunt, non accipio, eaque libertate, ad quam nos vocavit Dominus. Juvabit hoc loco ea attexere, quæ sibi non tantum, sed & aliis simul concedenda idem prudentissimus vir arbitrabatur:

Epist.
CXL.

“batur: (D) si quid iste frater aliter
 “quam iste sentit, deposita dissen-
 “sionis amaritudine & fraternæ
 “charitatis suavitate servata, at-
 “que in integrū restituta diligen-
 “ti & tranquilla consideratione
 “quærendum vel discendum, vel
 “docendum. Neque enim quo-
 “rumlibet disputationes quantū-
 “vis Catholicorum & laudatorum
 “hominum velut scripturas Ca-
 “nonicas habere debemus, ut no-
 “bis non liceat salva honorificen-
 “tia, quæ illis debetur hominibus
 “aliquid in eorum scriptis impro-
 “bare atque respuere, si forte in-
 “venerimus quod aliter senserint,
 “quam veritas habet, divino adju-
 “torio vel ab aliis intellecta vel a
 “nobis. Talis ego sum in scriptis
 “aliorum, tales volo esse intelle-
 “ctores meorum. Solent homi-
 “num non solum vultus, sed &
 “voces & sermones eorum mul-
 tum

tum inter se discrepare. Quin
 & varia sunt doctorum iudicia,
 variæ voluntates, nec una inge-
 niorum conditio, quibus ali-
 quid condonandum, si diversam
 a nobis in iis rebus, ubi licet,
 opinandi rationem inierint. Nec
 ad pacem & concordiam durius
 in alios magisterium semper ex-
 pediat, certe arrogantiam & fa-
 stum ac supercilium arguit, suas
 aliis ita cum violentia quadam
 obtrudere sententias, ut salva a-
 micitia refragari non liceat. Aut
 vehementer fallor, aut eadem
 Hieronymi mens erat, quam ex
 Dialogo adversus Luciferianos
 ex Cypriano ita exponit: Sci-
 mus quosdam, quod semel
 imbiberunt, nolle deponere,
 sed salvo inter collegas pacis &
 concordia vinculo, quædam
 propria, quæ apud se semel u-
 surpata, retinere. Qua in re

b 5 nos

„nos non vim cuiquam facimus
 „aut legem damus, quin habeat
 „in Ecclesiæ administratione vo-
 „luntatis suæ arbitrium liberum.

Atque hunc optimi exempli
 morem novimus primis Theo-
 logis nostris apprime placuisse,
 ut pacate ac candide scilicet om-
 nia agerentur, nec temere vel solo
 cavillandi studio vel odio ac li-
 vore stimulante lites suscitaren-
 tur, unde magna sæpius damna
 ac rerum & famæ detrimenta
 coorta fuisse passim & subinde
 querebantur. Sufficiat vel uni-
 us Majoris verba ex Oratione, u-
 bi Paulo Ebero Doctoris hono-
 rem conferebat anno 1559. habita

(m) Tomo „nunc adduxisse. (m) Quam mul-
 Orationum „ta horribilia, inquit ille, incen-
 post. Me- „dia vidimus in Ecclesia orta fi-
 lanthonis „ne ullis veris causis, tantum ac-
 Witteb. „censa φιλονεικεία, & odiis deinde
 1565. edito „astute quæsitæ sunt σκιαγραφίαι
 p. 171. „δικαίαι,

Diuisis, sicut Plato nominat. Præ-
 terea ut in febre, cum in lingua
 biliosus humor redundat, & re-
 liquos humores diluit, dulcia
 etiam gustanti fiunt amara: ita
 mens livida facile in alieno ser-
 mone invenit, quod displiceat.
 Nec vero potest esse pax, nisi
 in dijudicando sit sanitas & can-
 dor adhibeatur, qui interdum
 obscure aut ambigue dicta in-
 terpretetur. Exempla non tan-
 tum in isto, sed & in hoc nostro
 exculcerato maxime seculo pas-
 sim obvia sunt, ubi vel summa
 inter Theologos Orthodoxos dif-
 fidia ex innoxiiis etiam verbis
 haut raro exarserunt, cum nec
 benignæ interpretationi nec ul-
 lus Christianæ æquitati locus re-
 linqueretur, quæ sola nempe hi-
 sce malis efficacius mederi pote-
 rat. Nihil enim tam circumspe-
 cte dici posse, ut calumniam e-
 vitare

vitare queat, in apolog. A. C. ipsi
 etiam Confessores nostri profi-
 tentur. Et recte alicubi Melan-
 thon : (n) Duas esse pestes Ec-
 clesiae & Reipubl. præcipuas Ty-
 rannidem & Sophisticen : a qui-
 bus olim Reformatores summo-
 pere abhorrebant. Bugenhagius
 sane noster ab isto tyrannidis af-
 fectu quam procul abfuerit tot
 luculenta viri prudentissimi do-
 cumenta testantur. Et ego puto
 huc spectare quæ Pet. Vincentius
 in docta de vita ipsius narratio-
 ne hoc modo percenset: (o) sæ-
 pe dicentem audivimus, intelli-
 gere se quantum onus sit quæ-
 libet Academia, quia inde diffi-
 cillimarum controversiarum di-
 judicatio petitur, & liberum est
 dicere sententiam cui libet etiam
 ingratam alteri, se posse habere
 opes & otium, si sit alibi, & te-
 nere talem locum, in quo suis
 senten-

(n) *Selecta-
 rum Decla-
 mationum
 Tomo I. Ar-
 gent. edit.
 p. 602.*

(o) *a Cl.
 Lammelio
 iterum edi-
 ta pag. 29.*

sententiis non facile alii adver-
sentur, sed tamen se ab Acade-
mia non discessurum esse, quia
non dubitet hanc vocationem,
ad solius ministerii Evangelici
labores & pericula factam, di-
vinam esse, nec se alibi volup-
tates & opes quæsiturum esse,
nec se amare tyrannides, sed æ-
quabilē ἀριστοκρατίαν præsertim,
in qua possit fieri collatio judi-
ciorum cum bonis & doctis vi-
ris. Et quid non ejusmodi ty-
rannis sibi permittit, ubi ex præ-
scripto & formula certorum Do-
ctorum tota orthodoxia dijudi-
catur, & nefandum statim pro-
clamatur, ubi vel verbulum ali-
quod immutatum fuerit, quod in
Catechismo majori ipse tamen
Lutherus detestatur. (p)

Quæ licet ita se habeant, optime
RECHENBERGI, non eo tamen
hæc omnia interpretari quem-
quam

(p) *Concor-
dia libro p.
499. edit.
Lips. Re-
chenberg.*

quam velim, ac si noxium quem-
dam sentiendi Libertinismum,
quem vocant, aut Adiaphoris-
mum in laude ponam. Absit hoc
ab ingenuo Lutheranae Ecclesiae
Theologo, cui nihil magis curae
esse debet, quam ut veritati ha-
ctenus in Ecclesia traditae sua con-
stet sarta tecta incolumitas. Hanc
custodire atque asserere, quoquo
possumus modo, ut summa pie-
tas, sic tutari ac vindicare con-
tra injurias ac ineptias seculi ipsa
etiam aequitas suadet. Et quod
Apostolus II. Tim. I. 13. sq. uni
speciatim Timotheo revocat in
mentem, ab omnibus in univer-
sum Episcopis alio loco Tit. I. 9.
sqv. requirit: Episcopus enim si-
ve Theologus, firmiter teneat
eum, qui secundum doctrinam
est, fidelem sermonem, validus-
que ac potens sit ad arguendos
contradicentes, cum sint multi in-
tracta-

tractabiles & vaniloqui, quibus oportet obturare os, qui nempe docent *ἀ μὴ δεῖ* quæ docenda inculcandaque minime sunt. Quæ cura hoc diligentior nunc esse debet, quo major eorum copia, qui non tantum contaminare doctrinae puritatem, & nescio quibus interpolare fucis, sed & infestare ac impugnare si non aperte, per cuniculos tamen audent. Non novi quidem illi æstus ac turbines sunt, qui hodie affligunt Ecclesiam, non novus iste ludus, quem inter nos mille artibus agitat Satanus. Ipse Lutherus jam olim hanc domesticam tempestatem expertus & sæpe doluit, & acerbe passim perstrinxit. Non attingam quæ nota omnibus sunt, repetere tamen ea, non cuivis forte obvia, quæ præfationis loco Antonii Corvini expositionibus in Evangelia Dominicalia præ:

praemisit, nec molestum nec a
 praesenti negotio alienum vide-
 bitur: (q) ipsa re experimur o-
 culisque cernimus, ac mani-
 bus ipsis palpamus, summe ne-
 cessarium esse, ut in pura Sacro-
 sancti Evangelii doctrina sedu-
 lo instemus, ut eam urgeamus,
 subindeque iteremus. Ut enim
 fidelissime a S. Petro admone-
 mur, quod Satan adversarius
 noster perpetuus circumbeat, ut
 leo, & quærat quem devoret,
 ita (ah miseri!) evenire quo-
 tidie experimur, non auribus
 tantummodo, sed ipsis etiam o-
 culis. Ex isthac parte irruunt
 omnis generis sectarii, quam
 plurimas deglutientes animas,
 & sub Tartara mittentes. Hinc
 Anti-Christus quoque menda-
 ciiis & latrociniis neutiquam
 feriat, nec vulgarem nu-
 merum animarum perdit. Re-
 periun-

(q) lit. a II

periuntur in super inter nos qui-
dam adeo ignavi ac securi, ut
existiment, imo persuasum ha-
beant, se non posse errare aut
decipi, & quod ipsum infernum
una cum omnibus Dæmonibus
devorarint. Neque jam animad-
vertunt, se jam ab ipso Satana
esse occupatos, ac totos superbiæ
invidiæ, avaritiæ, adeoque cœ-
cissimæ infidelitati immerfos,
denique refertos omni ingradi-
tudine erga Deum & homines
ab imis pedibus ad summum us-
que verticem, ut jam saturi pla-
ne Evangelium fastidiant, auri-
umque pruritu incredibili labo-
rent, nauseantesque mira teneat-
sitis audiendi jam res novas.
Quin Dæmoniaca quadã inflati
superbia judices se & Magistros
Christi & Spiritus Sancti profi-
teri audent. Isti profecto jam
revera ab ipso Satana devorati
c sunt,

„sunt, antequam ejus rei quicquam ipsis in mentem venit. Imo de sua ætate conquestus est Chemnitius, eam jam tum Diaboli nequitiam sensisse ac vehementiam, ut divino etiam prædicente vaticinio ardentius ista extrema mundi senecta sinceram doctrinam oppugnarit, quam unquam superioribus ætatibus factum sit, (Apoc. XII. 12. (r))

(r) *vid. LL. Theologici*
p. 187.

At enim si nostra tempora cum antiquis contendamus, extremum iisdem impetum destinasse, certe supremum casum jam astruxisse videtur *μυριότερον*. Ac est propemodum ut putem, illa tempestate quiddam deliquio simile passam fuisse Ecclesiam, nunc autem capitali morbo gravissimaque implicitam valetudine ad fatum ultimum accessisse. Adeo enim obsoleverunt mores boni, tantaque licentia, vanitas ac
pe-

petulantia multorum obtinuit;
 ut quicquid sancta religio ac fidei
 regula dicitur ludibrio fere ha-
 beatur. Hinc neglectus contem-
 ptusque veritatis maximus ubivis
 divagatur, & quicquid huic vel
 explicandæ vel defendendæ im-
 penditur operæ, vix titivillitio
 dignum nulliusque assis æstima-
 tur. Portenta vero opinionum
 ac commenta inania turpiaque,
 quin paradoxa quævis quocumque
 dispendio quæsitæ, nec sine offensa
 legenda vel audienda velut cum
 ambitu inculcantur. Imo solli-
 citare inveterata, & quæ dudum
 recepta ac stabilita sunt, debilita-
 re atque negare temere pulchrum
 atque magnificum existimatur;
 atque ad ea quisque quo ingeni-
 osior callidiorque est, eo fere ju-
 dicatur & doctior & melior. Quo
 fit, ut ipsa etiam convellantur
 passim fundamenta immotæ ha-

atenus veriiatis, ac totum Ortho-
doxiæ negotium pro cerebrinis
ideis & grillis, ut loquuntur, pu-
blice venditetur. Et quantum
quæso illud est, quod omnium
sectarum ac religionum eadem
hodie ratio fingatur, & quicquid
a majoribus nostris pro fidei in-
tegritate discernendisque Eccle-
siis definitum est, ad logomachi-
as, vanos ingeniorum lusus &
doctorum fraudes referatur, de-
testando sane instituto, nec sine
professo ipsius Christianismi exi-
tio. Et quid non conatur reli-
qua maleferiatorum vel fanati-
corum vel Scepticorum vel An-
tiscipturariorum, uti vocantur,
vel Naturalistarum etiam turba?
infestum sane hominum genus
& in Ecclesiæ perniciem ac dede-
cus natum, de quibus verissime
jam dudum Ægid. Hunnius pro-
nunciavit: (s) Ecclesiæ Dei ni-
hil

(s) *Prefat.*
de Trinit.
To. I. Opp.
p. 74.

hil esse perniciosius, nec ad cor-
 rumpendam doctrinam sacram
 instrumentum Diabolo magis
 accommodatum, quam si ambi-
 tiosa ingenia & eruditionis va-
 na persuasione elati homines, de
 rebus sacris profana mente dis-
 serant, & laudi sibi ducant, si
 Academicorum fere in mo-
 dum, res quamlibet divinas &
 sacrosanctas in dubium dispu-
 tando vocant, si sacrarum lite-
 rarum dicta per glossas in spe-
 ciem plausibiles illudant, ardua
 illa mysteria regni cœlestis nihi-
 lo sanctioribus animis tractan-
 tes, quam si nucibus ludant.
 Hæc petulantia latam sternit
 viam ad hæreses & corruptelas,
 quibus doctrinæ cœlestis veri-
 tas, offusis, errorum tenebris,
 obnubilari possit.

Hæc talia ubi sparguntur ac
 persuadentur, nec ignavum nec

fomnolentum esse oportet, sed
 quasi in specula positi, providea-
 mus omnia ac circumspiciamus,
 ne luis pestiferæ instar latius ser-
 serpant, ac plurimorum mentes
 inficiant. Id quod D. Apostolus
 non tantum suadet, sed & urget
 decantato isto ad Ephesios loco
 c. XIV. 14. In quem Theophy-
 lactus, vel ut alii malunt Athana-
 sius, (t) ita commentatur: ne
 fluctuemus ac circumferamur
 quovis vento. doctrinæ per ho-
 minum aleam, per veteratoriam
 ad insidiosè fallendum versu-
 tiam, ne a quovis homine nos
 instruente temere sublevemur;
 sunt namque ad ædificandum &
 consummandum dona data. Ca-
 vendum ita, ne labatur & fluitet,
 quod fuerit ædificatum, & flu-
 tuantes cum ait, arguit quanto
 sint in discrimine instabiles &
 nutabundæ ad Orthodoxam fi-
 dem

(t) *vid. Ri-
 vetus. Crit.
 Sacro, l. 3.
 c. 6.*

“dem animæ. Hoc itaque proprium maximumque Orthodoxi Theologi negotium existimo, conari, contendere, facere omnia, ut inter has tantas incurfiones ac ancipitia fidei Orthodoxæ sancita pura omnino ac illibata maneant, nec veris remotis prava corruptaque prævaleant. Et quo tristiora ac iniquiora tempora nostra sunt, eo fortius occurrendum medendumque augescentibus vitiis, & constantius alacriusque nitendum contra malignitatem seculi. Ac ut ea res felicius succedat, nec præcipitem esse decet, & in veritatis defensione nihil imprudenter, nihil inutiliter agendum, nec a decore omnino & iusto recedendum. Æquitatis ergo hic quoque habenda ratio est, & quid in confodiendis refutandisque erroribus vitatu aut factu opus
 C 4 cum

cum cura dispiciendum, ne vel nimia severitate ac impotentia, vel intempestiva etiam lenitate peccetur. Sane & morbi quidam tolli haut possunt, quos tolerabiles interim reddas, si molliore via aggrediaris, at si vires & incrementa capiant & partes sinceras secum trahant, manum injicias, coerceasque ex merito, ne in majus discrimen erumpant. Vere prudentissimus Melanthon: (u) Retineatur illa a Platone laudata cœlestis mediocritas, videlicet Geometrica, quæ arcet tyrannidem, & frenum injicit vulgo, jubet esse idoneos judices & gubernatores. Tales cognoscant dogmata ac dijudicent ex veris, certis & non calumniose detortis testimoniis, reprimant tyrannos, frenent petulantia ingenia: denique curent in Ecclesia existere veram & certam

(u) *Sele-
ctarum de-
clamatio-
num Tomo I.
p. 615.*

tam doctrinam proprie & dilu-
de explicatam, non dilutam So-
phistica.

Atque cum hoc ipsum prae-
ceteris egregie praestent libri illi,
quos vulgo vocamus Symboli-
cos, quosque Ecclesia Luthera-
na velut proprios sibi vindicat,
horum item tueri auctoritatem
& adversus quas vis machinas
insultusque omnis generis asse-
rere, quidni aequitati non minus
convenientissimum existime-
mus. Quod foedera & jura in
Republica faciunt, ut legibus
certis ac non movendis coerce-
antur singula ejusdem membra,
ne vagentur extra oleas, idem
certe libris istis attribuendum est,
qui in Ecclesiastica republica vim
utique legis obtinent, & cum ex
sanctissimo Dei verbo desumpti,
coelestique veritati consoni sint,
velut vincula unionis Ecclesiasti-

cæ, tesseræ Orthodoxias, hære-
 fiam repagula, lascivientium in-
 geniorum cancelli jure merito-
 que commendantur. Et quam-
 vis illorum absolutam quandam
 necessitatem non adstruam, fa-
 tearque hiscelibris sine veritatis
 dispendio Ecclesiam diu caruisse,
 & hodiedum genuinos quoque
 Christianos esse posse, qui eos
 nec norint nec amplexentur; i-
 stud tamen firmiter tenendum
 esse puto, posteaquam in Eccle-
 sia nostra sapientissime recepti
 sunt, & aliqua necessitate invi-
 tante singuli introducti, conce-
 dendum minime esse, ut in civi-
 tate cives statuta suæ civitatis ob-
 servent ac venerentur, nostræ
 autem Ecclesiæ non cives solum,
 sed & Doctores vel negligent i-
 stius placita vel procaciter im-
 pugnent. Quantum enim ad Ec-
 clesiæ salutem ac tranquillitatem
 interest

interest, post divinam scripturam,
 quam vere ἀκριβῆ ζυγόν καὶ γνώμο-
 να ἀπάντων cum Chrysofomo sup-
 ponimus, hæc Symbolica scripta
 diligenter versari & incorrupta
 æstimatione interpretationeque
 sollicite observari, ne quid nempe
 vel addatur vel detrahatur, sed
 integra & nulla sui parte mutila
 eorum doctrina nec obiter nec
 perfunctorie retineatur; tantum
 ad perniciem ejus ac de hone-
 stamentum interpretari oportet,
 si nec digne nec dextre, sed mali-
 gne potius tractentur, vel fastu-
 oso plane supercilio despiciantur.

Atque hæc quoque causa est,
 quam ob rem consultum omni-
 no videatur, ut non tantum ista
 defendantur symbola, sed & ad-
 stringantur iisdem luxuriantia
 ingenia subscriptionibus, & ficu-
 bi usus poscat, jurisjurandi sa-
 cramento, ut juniores scilicet &
 fa-

faniores de modestia & tuenda
 sedulo concordia admoneantur,
 qui vero alio ingenio sunt, & ad
 sequiora proni, καὶ τετυφωμένοι
 intra officii limites contineantur,
 ne prava libido ad turbida & exi-
 tiosa impellat. Non ignoro e-
 quidem inveniri, qui frontem hic
 convertant, & salubrem istam
 consuetudinem reprehendant, ac
 nescio quibus præjudiciis iniquis-
 simis certe, quibus injuriis in-
 considerate laceessant & impetant.
 Sed & illa audacia nova non est,
 in Ecclesia, ac in ipso etiam Ofi-
 andro totam illius fabulæ scenam
 jam dudum Melanthon explicuit.
 Id quod gravissima ejus oratio,
 in qua refutatur calumnia Ofian-
 dri, reprehendentis promissio-
 nem eorum, quibus *tribuitur te-*
stimonium doctrine, abunde te-
 statur. Nec temere erit, si
 pauca inde nunc subjiciam :
 (x) Hic

(x) Hic mos fuit & Ecclesiæ ve-
 teris, inquit ille, in qua non durn
 tyranni dominabantur & adhuc
 fontes doctrinæ puri erant. Pe-
 tebatur subscriptio in Synodis
 piis. In Nicæna Synodo non
 Episcopi tantum, sed etiam
 Constantinus Imperator sua
 manu decretis ejus Synodi sub-
 scripsit. Nec ad ministerium
 Evangelii admittebantur ulli,
 nisi præcessissent δοκιμασία s. ex-
 amen & expressa professio, in
 qua vocati ad docendum adfir-
 mabant se amplecti incorru-
 ptam Evangelii doctrinam, &
 promittebant, se eam non abje-
 cturos esse. Exstant adhuc ca-
 pita examinis in decretis ex Au-
 gustino descripta, Dist. XXIII.
 ubi post commemorationem
 Symboli, petitur etiam expref-
 sa condemnatio errorum, qui
 eo tempore a fanaticis homini-
 bus,

(x) Tom. III
 Select. De-
 clamat. p.
 696. 699.
 sq.

bus, Manichæis, Arianis, No-
 vatianis & Pelagianis passim cir-
 cumferebantur, ac nominatim
 præcipitur inquisitio, an is, qui
 ad Ministerium vocatus est, pro-
 hibeat nuptias, an improbet se-
 cundum conjugium priore con-
 juge mortua, & esum carni-
 um. An post lapsum redeuntes ad
 poenitentiam recipiat. An o-
 riginale malum iudicet esse pec-
 catum. An ulli homines ex-
 tra Ecclesiam sint hæredes vitæ
 æternæ. De tam multis rebus
 expressæ asseverationes postu-
 latae sunt. Et Græcus Canon
 usus est verbo *ἀνακρίσις*,
 quod significat severam inquisi-
 tionem. Hæc diligentia &
 tunc Ecclesiæ necessaria fuit, &
 semper necessaria est: non est
 tyrannis, quanquam deinde a-
 liquot seculis Romani Episcopi
 & alii addiderunt injusta onera

&

& corruptelas. Sed nos abje-
 ctis impiis oneribus, tantum
 petimus veræ doctrinæ adseve-
 rationem, sicut vetus Ecclesiæ
 petivit, necessariam ad veram
 DEI agnitionem & invocatio-
 nem, ad Ecclesiæ concordiam,
 ad frenandam audaciam fingen-
 di nova dogmata. Atque hæc
 ratio mihi adeo tempestitiva sem-
 per visa est, ut Ecclesiæ docto-
 res non tantum, quorum nemi-
 nem heic immunem aut frivola
 quædam aut nauci prætexere
 unquam passus sum, sed & scho-
 larum ministros ad istos, specia-
 tim in his regionibus receptos
 Symbolicos libros talibus sub-
 scriptionibus vel jurejurando e-
 tiam obligandos esse censeam.
 Nec desinam urgere rem ob ju-
 stissimas causas, ut iisdem in
 posterum apud nos constringan-
 tur vinculis, ne quid pravi con-
 tami-

85.9(7)
 85.9(5)

85.9(6)
 85.9(5)
 85.9(5)
 85.9(5)
 85.9(5)
 85.9(5)
 85.9(5)

taminatique forsan ab hoc quo-
que ordine verendum sit. Novi
idem haut infrequenter alibi re-
ctissimo sane instituto fieri, plu-
ribusque Ecclesiasticis ordinatio-
nibus vetustioribus ac recentio-
ribus juxta, Vinariensi e. g. an-
(y) p. 287. no 1664. (y) Suecica an. 1687.
(z) p. 2. (z) aliisque, quas nominare ni-
hil attinet, diserte præscribi.

Sint itaque facta tecta, mane-
ant tuta & inviolata, quæ nor-
malibus hisce libris in religionis
momento stabilita & communi
adeo Lutheranae Ecclesiæ con-
sensu definita sunt; & si quæ sen-
tentia, ut mea hic Chemnitii

(a) *Vid. e-* „verba faciam (a) - ab illa nor-
iusdem iu- „ma recedunt, non quærantur
dicium de „astutæ interpretationes, aut fu-
controversi- „cata conciliationes, sed diserte
is quibusdã „improbentur & rejiciantur: a-
superioris „lias enim puritas doctrinæ non
temporis e- „potest retineri. Durabitque
dit. a Baje- „
ro p. 2. & „
58. mih

mihi divina gratia perpetuo hic animus, hæc ratio, quam malo item Chemnitianis istis exponere: nolim conscientiam meam "fauciare vel approbatione vel "excusatione talium corruptela- "rum, quas certum est cum vera "doctrina pugnare & seminaria "præbere multorum errorum. "

At enim vero exstant non pauca quoque in Theologia nostra & salutaris doctrinæ negocio problemata, quæ in utramvis partem, ubicunque sint, sine fidei dispendio agitari disputarique possunt, ζήτηματα plura, quæ ipsam fidei salvificæ substantiam plane non attingunt, non necessaria nec fundamentalia placita, ut Theologi solent appellitare. Talia a necessariis, fundamentalibus, in quibus credendorum nempe cardo maximumque salutis momentum versatur, aliis-
d
que

que quæ cum fundamento tam prope connexa sunt, ut cum iisdem hoc ipsum vel subsistat vel plane corruat, probe discernenda erunt. Neque negaverit quisquam temere, suum cuivis pretium justissimum omnino statuendum esse, nec infesto adeo calculo condemnanda vel anathemati subjicienda, quæ benigne vel excusari vel ut non necessaria tolerari utique possunt.

Hæc in necessariorum censum referri, sicque inclementius judicari, quid nî æquitati juxta ac prudentiæ repugnaret? hic itaque locum quoque habeat, quod Lutherus alibi contra Regem Angliæ, ubi nescio cujus levitatis & inconstantia in asserendis dogmatibus accusabatur, graviter pronunciat: (b) "nihil pestilentius in Ecclesia doceri potest, quam si ea, quæ ne-

(b) *tom. II.*
Latino Wit-
teberg. edit.
1541. fol.
3311.

necessaria non sunt, necessaria
 fiant. Hac enim tyrannide
 conscientiae illaqueantur, &
 libertas fidei exstinguitur. Quin
 imo valeat, quod in dijudican-
 dis minimum moderandisq; con-
 troversis plurimum juvat, provi-
 dū istud Melanthonis consilium:
 (c) *Judicio Spiritus negocia di-*
scernamus, ut ubi pugnandū sit,
ubi lenitas utilior, consideremus,
hæc propria sunt judicii Spiri-
tus. Nec enim laudandum est
consilium eorum, qui propter
pertinaciam in rebus non neces-
sariis vel deserunt vel distra-
hunt Ecclesiam. Cedunt inter
se orbis cœlestes miris anfracti-
bis, ut suam harmoniam &
concordiam eo quasi obsequio
tueantur. Teneamus igitur di-
scrimen, simus in rebus neces-
sariis firmi & constantes, in
aliis cum Ecclesiae utilitas po-

(c) *Decla-*
mationum
Tom. III.
p 467,
468.

“stulat , moderemur consilia
 probabili *ἐπιεικεία.*

Quemadmodum ergo nec du-
 rum neque inhumanum , sed
 repetendum potius ubi opus est,
 istud Concilii Constantinopoli-
 tani V. decretum esse censeo:
 “ si quis non anathematizat Ariū,
 “ Eunamium, Apollinarium, Ne-
 “ storium, Eutychen, cum im-
 “ piis eorum consortibus & alios
 “ omnes hæreticos, qui condem-
 “ nati sunt ab Ecclesia, & eos, qui si-
 “ milia prædictis hæreticis sapiūt,
 “ & in sua impietate permanse-
 “ runt & permanent, talis anathe-
 “ ma fit. Sic imitandum quoq̃ mo-
 deratum illum Cypriani morem
 sectandumque in reliquis , ubi
 labefactandi fundamenti pericu-
 lum non est, haud temere æsti-
 mo. Hic enim ubi quæstio illa,
 num ii, qui ab hæreticis baptiza-
 ti

ti, denuo baptizari debeant? in Synodo Carthaginensi, cui præfuit, agitanda disceptandaque erat, egregiis hisce Collegas suos affatur verbis: (d) superest, ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut a jure communione aliquem, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut Tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare. Sed expectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus & solus habet potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ

d 3 suæ

(d) *Concil. Carthaginens.*

„suæ gubernatione & de actu no-
 „stro judicandi. Utrumque æ-
 „quitas postulat, ut si quæ in u-
 „tramque partem disputari pos-
 „sunt, & nondum eliquatissima,
 „ut Augustinus loquitur, (e) per-
 „fectione discussa sunt, liberrime
 „disceptentur; quæ vero publica
 „Ecclesiæ auctoritate rite jam de-
 „cisa sunt, nec salva fidei compa-
 „ge impugnari queunt, tuta pror-
 „sus intemerataque servantur. Ac
 „saluberrimum mihi semper vi-
 „sum est optimum illud Chemni-
 „tii monitum: (f) In omnibus
 „controversiis ea, quæ necessa-
 „rium usum habent in exercitiis
 „pœnitentiæ, fidei & pietatis, di-
 „scernenda sunt ab aliis disputa-
 „tionibus, in quibus opinionum
 „diversitas, vel etiam levis quæ-
 „dam hallucinatio, non infert ja-
 „cturam fidei & saluti. Atque
 „talis jactura fideique ac salutis
 „noxa

(e) 3. de
 Bapt. con-
 tra Dona-
 tum cap. 3.

(f) ad Ca-
 nonem. I.
 decreti Tri-
 dentini de
 ritibus in
 administ.
 Sacram. p.
 61.

noxa ubi procul abfuerit, in rebus ipsis non modo, sed & in vocabulis phrasibusque multum condonari, quin omnino tolerari æquissimum erit. Sceleratum est, inquit Lutherus, (g) cum noveris pium & sanum esse alijus cuius sensum, ex verbis incommode dictis statuere errorem. Et si sanam ac orthodoxam dicentis vel scribentis mentem noveris, ane ideo, quia, ut loquitur Hieronymus, vocabula non edidicit, hæreticus judicandus est? Pessime sane procedit ratio, si nihil amoris aut æquitatis hic concedatur, quam rectius ex pio quodam in Ecclesiam affectu ita commendat Chytræus: (h) Utinam lex fidei & charitatis ab Apostolo præscripta in his disputationibus valeat, ut vera sententia ex fundamento verbi divini firmiter retenta, de for-

(g) Tomo I. Ienens. Lat. f. 69. it. in epist. Schluß selb. p. 163.

(h) in Orat. de studio Theol. exercitiis vera pietatis &c. colendo.

„mis loquendi non litigemus, &
 „re intellecta in verborum usu
 „faciles simus, ne nimium al-
 „tercando veritatem tandem
 „prorsus amittamus! Si quid in
 „formulis loquendi offendit, cur
 „non pia declaratione potius
 „quam virulenta condemnatione
 „emendatur.

Ac affirmare non vereor, si
 hoc pacto inter Theologos in-
 nocenti alias reformationis se-
 culo convenisset, non tot subin-
 de jurgia, tot certamina mota, nec
 tot sectarum nomina nata fuif-
 sent. De Majorismo vel potius
 Georgio Majore mentem alibi

(i) in dem expofui, (i) quem mitius a Fla-
 vorbericht cio fuiſſe tractandum, nec gra-
 des unber vem adeo contraxiſſe culpam,
 fälſchten ex ejusdem confessione Witte-
 Sins Lu- bergæ an. 1563. edita, ſine par-
 rheri von tium ſtudio oſtendi. Et licet
 der windt. eandem aliis item intentatam, to-
 Seeligkeit lic. G 2. q. ties-

tiesque repetitam superiore quo-
que seculo litem haut ignorem,
plurima tamen humani juxta ac
iniqui doctissimos etiam Theo-
logos in ista sæpius contentione
commisisse, nolo dissimulare. Et
cum æquitatis in tuendo ortho-
doxiæ negotio nunc causam a-
gam, quidni cautum ac circum-
spectum de hac ipsa controver-
sia Joh. Musæi judicium hoc loco
approbarem, cui nec difficile
erat laudabili isto æquitatis stu-
dio reperire temperamentum e-
jusmodi, quod neminem nisi vel
rixosum vel incautum offende-
ret. Nec præter rem erit, cum
videam antiquas hodiernum ri-
xas suscitari, si pium hunc de-
clarandi emolliendique modum

ex modestissimo viro subjiciam: (k) Vid.
(k) Ich halte davor / es sei nicht ^{ejusd. bes}
ärgerlich / sondern erbaulich / ^{denken ü}
wenn einer lehret gute Werke ^{ber der uns}
d s ^{längst ent-} sind

standen ^{en} "sind nöthig zur Seeligkeit / mit
 Contro- "dieser Erklärung und Zusatze / sie
 verf. ob "seind nöthig / nicht daß wir da-
 gute Wer- "seind nöthig / nicht daß wir da-
 cke nöthig "durch die Seeligkeit verdienen
 zur See- "können oder sollen / (den die See-
 ligkeit p. "ligkeit kömt allein aus dem Glau-
 10. "ben) sondern damit wir nicht
 "durch muthwillige Sünden wie-
 "der das Gewissen unsern Glau-
 "ben verleugnen / den heiligen
 "Geist / dessen Tempel wir sein sol-
 "len / von uns jagen / und des ewigen
 "Lebens / dessen Erbe wir in der
 "Rechtfertigung worden sein /
 "durch den Glauben an IESUM
 "Christum nicht verlustig werden.
 "Hingegen ist auch diese / gute Wer-
 "cke sind nicht nöthig zur Seelig-
 "keit / nicht ärgerlich / sondern er-
 "baulich / wenn Sie mit diesem Zu-
 "satz und Erklärung gebrauchet
 "wird / sie sind nicht nöthig zur
 "Seeligkeit / daß man dadurch o-
 "der aus derselben Verdienst könn-
 ne

ne oder solle die Seeligkeit erlan-
gen.

Multum profecto interesset, si
hac ratione semper in Ecclesia
ageretur, nec ob incommodas
locutiones vel ex certis rerum ac
temporum circumstantiis jure
meritoque olim invisas publica
illico odia ac dira fulmina exci-
tarentur. Interim nec pro lubi-
tu tamen phrasæ & voces fin-
gendæ ac introducendæ erunt,
quin magis ab ejusmodi formu-
lis, quæ sequioris alicujus notæ
arguuntur, omni diligentia ab-
stinendum, nec temere ac præ-
fractè utendum, quibus alii vel
irritari vel offendi possunt. Hinc
pulcrum & magna laude dignum
erat in Majore, quod in publica
ista, cuius supra mentionem inje-
ci confessione, tandem sponte at-
que ultro profiteretur, se propter
Ecclesiæ tranquillitatem nun-
quam

quam hac forma verborum u-
 surum, de quibus controversia
 mota erat, cum videret, falsissi-
 mas illi passim interpretationes:
 affingi, planeque alienas a vera
 sententia, sicut etiam jam annis
 "aliquot liberrime ab hac phrasi
 "abstinuisset. Neque id quidem
 prætereundum videtur, quod
 jam subit animo, dignissimum
 illud de Heshusiana sententia,
 humanam nempe Christi natu-
 ram in abstracto esse adorandam,
 quam cum Schlüsselburgio non-
 nulli impugnabant, Chemnitia-
 num responsum, cum & invi-
 tamento aliis & documento esse
 possit, quid ad tuendam Ecclesiæ
 pacem necessarium maxime sit.
 Hic enim ubi eximia ista verba
 „præmiserat: (1) Vides me juxta
 „veterem Lutheri Catechismum
 „in eo quem judico recte sentire
 „ac veritatem propugnare, omnia
 in

(1) *epistol.*
Schlüssel-
burg. p. 23.
 & 25.

in meliorem partem interpre-
tari. Sed intelligo quid vos
moveat : modum scilicet lo-
quendi non satis commodum &
proprium videri. Omnino e-
nim ad veram in Ecclesia con-
sensionem necessarium est, ut
non tantum res veræ tradantur,
verum etiam ut ὑποτύπωσις fa-
norum verborum fervetur, si-
cut 1. Cor. I. Paulus remedium
contra Schismata hoc tradit
ἦε κατηρτισμένοι ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ καὶ
τὸ αὐτὸ λέγητε. Magnum igitur
discrimen est inter λογομαχίαν &
inter ὑποτύπωσιν sanorum ver-
borum ; inde paulo post sequen-
tia in eandem rem subdit : cer-
te in modis loquendi, quibus
vere pios offendi & turbari ani-
madvertimus, æqui & faciles ef-
se debemus, cum exempla o-
stendant ex ejusmodi scintillis
perniciosa sæpe incendia exor-
ta.

ta. Sicut ergo æquitati proprium hocce studium censendum est, ut de vocabulis phrasibusque certamina non necessaria ac supervacua evitentur; ita non minus hæc cura atque opera eidem competit, ne quadam vel petulantia vel imprudentia atque inscitia pugnandi turbandique occasiones suppeditentur. Est diligentia, inquit alibi Chemnitius,

(m) Tomo I. LL. p. 18. “(m) digna piis propter concordiam loqui cum Ecclesia. Petulans enim mutatio vel errores parit vel diffidia. Et verissima

(n) l. 1. H. sane ista Evagrii querela, (n) vel unius literulæ depravatione & immutatione doctrinam Orthodoxam per Satanæ malitiam sæpius everti. Πολύκις τῆ ἑαυτῆ ἐλυ-

“σπώμενος κακία κ̄ γράμματος ἐναλλαγὴν ἐτέχνωσε πρὸς μὲν τὴν αὐτὴν
“ἐλκοντες διάνοιαν, atque hoc modo,
“ut idem ait, mentema lingua se-

E. c. 1. it. Vedelius de prudentia vet. Ecclesia p. 261.

separavit, ut ne hæc duo uno ve-
 lut consensu Deo confessionem
 & laudem atque honorem debi-
 tum deferrent. Id itaque solli-
 citi sumus, ut non tantum pericu-
 la Ariana atque Nestoriana, velut
 remotiora, sed & propiora ac
 magis intestina Ecclesiæ nostræ
 damna, qualia Flacius, Huberus,
 aliique vel sola pharseon insolentia
 ac pertinacia intulerunt, &
 cautiores nos faciant ac pruden-
 tiores omnino, ne mutatis in-
 novatisque vocâbulis ipsa etiam
 mutari vel nova plane induci
 dogmata patiamur.

Maxima tamen hic itidem cau-
 tione ac æquitate opus erit, ne
 nova videantur ac judicentur,
 quæ nova non sunt, sed in ipsa
 Scriptura passim & subinde tra-
 dita, totiesque a vetustioribus
 Ecclesiæ Doctoribus ac lumini-
 bus inde repetita leguntur. Hæc
 enim

enim si ita dicantur, non aliam ob causam plerumque solet fieri, quam ut infesta omnibus redantur simul & invisa, quæ sine periculo propugnari non possint. Manifestum hinc est, quam male semper Orthodoxos Theologos habuerit intempestivum novitatis studium, quo morbo jam sua etiam ætate ubivis fere laborari, unde plurima & Ecclesiæ & Reipublicæ mala metuenda, Daniel Greferus olim gravissime indi-

(o) *Prefatione enarrationis Evangel. Domin. lit. a*
3. sq.

gnatus est: (o) Avida est, inquit, ætas nostra novitatis, non tantum in vita, moribus & studiis, sed & in rebus fidei Christianæ. Et vere seculū nostrum fastidit τὰ ἀληθῆ καὶ ἀπλά, suspicit & appetit nova & prodigiosa: & ubique abundat δόλοις ἀτόπων καὶ ὑπερόπταις τῶν ἀνωθῶτων, ut Thucydides de suis civibus loquitur. Quæ nausea veritatis & aviditas

aviditas novitatis paritura est
 multas & magnas calamitates in
 Ecclesia, in Imperiis & in tota vi-
 ta. Basilius M. in epist. ad Eusta-
 thium: non alios esse, ait, qui no-
 vas vocum fictiones recipiunt,
 quam qui consueta fastidiunt, ac
 vetera, tanquam obsoleta, sub-
 movent. Video eos, mox per-
 git, qui novitatis studiosi sunt, &
 vetera ceu obsoleta fastidiunt, a-
 liis post alios intricari erroribus,
 sicut scriptum est: mali homines
 & impostores proficient in pe-
 jus, dum & in errorem addu-
 cunt & errant ipsi. Et iterum
*ἀδικῶν ἀδικησάτω ἐτι, καὶ ῥυπαῶν ῥυ-
 πησάτω ἐτι.* Hoc magis itaque
 danda sedulo opera fuit, ut exo-
 sum istud Novatoris nomen me-
 ritissimi in Ecclesia viri a semet-
 olim detestarentur, atque depre-
 carentur, ne opinio ac auctoritas
 eorum apud imperitiores obsole-
 sceret. Et satis omnino causæ
 e erat

(p) edit.
Witteberg,
per Job.
Cratonem
an. 1558.
lit. a. 3.

erat Melanthoni, ut exitiosam hanc calumniam ejusque malitiam sicut alibi sæpius, ita in præfatione quoque locorum suorum dilueret. (p) Non gigno novas opiniones, nec aliud majus scelus esse in Ecclesia DEI sentio, quam ludere fingendis novis opinionibus, & discedere a Prophetica & Apostolica Scriptura, & consensu vero Ecclesiæ DEI. Idem & ego statuo, & novas ac antiquæ veritati noxias turbari ac propagare, sententias immane nefas ac Christiano veroque Theologo indignissimum habeo. Nihil novandum nisi quod traditum est, vetus Stephani I. Papæ Romani scitum audit. Quod pariter æquitas approbat, ne recedatur scilicet ab illa antiquitate, quæ non tam ab hominibus quam a viris θεοπνεύστοις divinitus tradita est. Hæc omnia pertinet, omnia experitur, ut fides omnium

mnium bonorum caput, sicut
 Proclus jubet, (q) fervetur inta-^{(q) De fide}
 cta; nihil humanis adinventi-^{fol. 539.}
 onibus dissonum præferens, nul-
 lis profanis vocum novitatibus
 turbida, atque manens infra Ev-
 angelicos & Apostolicos termi-
 nos nullius pervicaci furore mu-
 tetur. At perniciosissimum ta-
 men ac indecorum eadem putat,
 si quæ vera, antiqua & sana sunt,
 ideo quia vel nobis ipsis ignora-
 ta, vel a Præceptorum placitis aut
 præjudiciis etiam aliena confe-
 stim sub prætextu novitatis reji-
 ciantur.

Neque enim ulla humana tra-
 ditio vel auctoritas, licet quanti-
 vis etiam pretii videatur, sed sola
 Canonica Scriptura vel arguen-
 dæ vel ejiciendæ ex Ecclesia no-
 vitatis indubitata norma cense-
 ri debet. Et si quid novandis
 forte rebus mutandisque inolitis
 Doctorum opinionibus videbi-

cum Scripturis S. convenientia. “
 Imo quicquid ibidem latitat veri,
 quantumvis at recentior aliqua
 produxerit industria, novitatis
 tamen postulandum minime erit,
 licet vel plurimis seculis fuerit i-
 gnoratum. Quocirca nec omnem
 omnino novitatem temere & in-
 differenter accusandam judico,
 quod vel iniqui aestimatoris, vel
 imperiti certe aut valde mustei
 censoris erit. Ita enim habeo, plu-
 ra quidem ab illis, qui ante nos
 fuerunt & scripserunt, in tuenda
 vel illustranda sanctiore disciplina
 nostra certatim velut occupata
 jam esse, multa tamen adhuc dum
 non minore cura nobis ex-
 pediēda restare. Et vere Affelman-
 nus: (s) non sic in angustum sese
 coegit divina sapientia, ut unis “(s) *Ibid. lit*
 seculis omnia effuderit mysteria, “ 2.
 nulla ultimis reservarit. Et quo-
 tusquisq; negaverit in Scriptura
 fere innumera progressu tempo-
 ris

ris feliciter evoluta esse, quæ veterū studio nondum poterant explanari. Quid ni ergo nostrorū magis incitemus industriā stimulemus- subinde; ad majores in Theologia & Scriptura tractanda capiendos profectus, ubi salva ac tuta omnia erunt, si modo fidei analogiæ & vere orthodoxiæ digne prospiciatur, caveaturque, ne quid detrimenti eadem patiatur unquam, quin muniatur potius ex omni parte ac firmiter stabilatur. Hac ratione novitas vel approbetur palam vel permittatur. Ac profecto nihil opportunius olim Sebastianus Smidius pro se dicere poterat, quam si quæ forte nova in variis Scripturæ locis interpretandis attulisset, hoc illæsa tamen semper analogia fidei & incolumi Orthodoxia fieri. Id quod ipsum extra periculum & culpam ut loquitur (t) facile ut constitueret, imo adversus

(t) *In præf. fascic. Di-*

sus etiã novitatis *εγκλημα* excu-^{“*sput. The-*}
 saret. Neque enim merito illud^{“*olog. Phi-*}
 dicendum novum, quod cum^{“*lol. sub*}
 analogia fidei convenit, sicut^{“*finem.*}
 ipsa analogia fidei non nova est.
 Aliam itaque tantum sententi-
 am, inquit, facere potest. At bo-
 ni & orthodoxi sine periculo fi-
 dei in interpretationibus Scri-
 pturarum obscuriorum dissenti-
 re possunt. Unde Vincentius
 Lirinensis in Commonit. diver-
 sã, ait, diversorum interpretati-
 ones & sententiã de eodem loco
 S. Scripturæ non sunt hæreses,
 sed sunt explicationes tantum
 tolerandæ, & sæpe etiam, quia
 lumen obscuris Scripturæ locis
 afferunt, laudandæ. Hinc pul-
 chrum est & mirifice decet, ut a
 noxiis æquitas dirimat innoxia,
 circumspiciatque sedulo, quæ aut
 obesse doctrinæ puritati, ut cave-
 antur, aut ei conducere possint,
 ut tempestive suscipiantur. Ac

probe meminisse oportet, tutius
 esse, curatius examinare singula,
 & ubivis rationi magis quam au-
 thoritati obtemperare. Sic fit, ut
 idem plane institutum teneamus,
 quod Hieronymo olim impense
 placuit: nec juxta Pythagoræ
 discipulos, scribit ille in epist. ad
 Miner. & Alexandrum, (u) præ-
 judicata Doctoris opinio, sed do-
 ctrinæ ratio ponderanda est. Si
 quis autem contrariæ factionis
 immurmurat, quare eorum ex-
 planationes legam, quorum
 dogmatibus non acquiesco. Sci-
 at, me illud Apostoli libenter au-
 dire: omnia probate, quod bo-
 num est, tenete. Et Salvatoris
 verba, dicentis: estote probati
 nummularii: ut, si quis nummus
 adulter est, & figuram Cæsaris
 non habet, nec signatus est mo-
 neta publica, reprobetur. Qui
 autem Christi faciem claro præ-
 fert lumine, in cordis nostri mar-
 supi-

(u) Tom.
 III. Opp.
 p. 195.

supium recondatur. Meum pro-
positum est, antiquos legere, pro-
bare singula, rerinere, quæ bona
sunt, & a fide Ecclesiæ Catholi-
cæ non recedere.

Et sane, quam vellem, ut an-
tiquorum Ecclesiæ Doctorum le-
ctio aliquanto diligentius & pen-
sivius haberetur, nec fontes illi tur-
piter adeo negligenter, ex qui-
bus tota Orthodoxiæ Evangelicæ
ratio, si a Scriptura abeamus, pa-
tere rectius & luculentius potest.
Et quantæ, quæso, vecordiæ est,
taliam tinea tenebrisque addici &
fere fastidiri scripta, quæ genui-
nam nec fucatam Lutherani anti-
quitatis pulchritudinem aperti-
us ostendunt. Et nescio quo stu-
dio nonnulli magis ardeant, ut
pretium & auctoritatem eorum
minuant, quam tueantur ex æ-
quo atque attollant. Antiqua
Spangenbergii querela est: (x) *In Epist.*
Mortuus est Lutherus in labiis *Theolog.*

*Schlüssel-
burgii p.
195.*

& corde multorum Theologo-
rum, qui tamen Luthero se vi-
cinissimos jactitant. Idem soci-
orum Melanthonis, Bugenhagii,
Crucigeri, aliorumque Refor-
matorum fatum, quorum imitari
virtutes quam exaggerare culpas
pulchrius esset, præstantiusque
eorum pressius legere vestigia,
quam a pristina deflectere sincer-
itate, & sectari ea, quæ magis
impedita sunt, ac in diversa fe-
runtur. Certe sacra & venerata
mihi magis tanta nomina sunt,
cum quibus etiam antiqua ac sa-
niora statuerè malo, quam cum
veris novatoribus recentiorum
quorundam Præceptorū decreta
& placita speciosiora approbare,
etiamsi vel millies ista velut Chi-
liastica aut Pietistica, sicut con-
viciantur, durissimo ore, nulla
fronte explodantur. Nec miror
ob perversos hominum mores,
invisis adeo nominibus infestari
jacta-

jactarique publice nunc ea, quæ sine culpa ac noxa in puriore Ecclesia a *γνησίως* Orthodoxis tanto olim consensu admittebantur. Quippe, ubi nec partium nec hypotheson adeo studia vigeant, & paulo majorem Theologi modestiæ ac æquitatis curam habebant, quam ut miscerent quadrata rotundis, & egregie præclareque meritos juxtaque degeneres in Ecclesia viros æquali omnes jure censerent. Ac indignor tantopere sibi placere in ea re proletarios quosdam scriptores, ut quæ modestius disceptare poterant ac debebant, malint acerbius insectari. Et, ut infestius impetant, sibique adversas opiniones durius elidant, tot diverticula, tot flexus subinde quæruntur, ut absurda & aliena atque inepta & impia affingere proclivius liceat.

Itaque nihil frequentius fit,
quam

quam ut male confutæ in dijudicandis aliorum sententiis aliæ ex aliis extruantur consequentiæ, & iniquæ ac multis modis aberrantes conclusionum nectantur fidiculæ, præpostero sane studio & ab ipso Constantio Imp. in concilio Constantinopolitano, cum Eudoxius Antiochenus Episcopus accusatus esset, rectissime

(y) *vid. V. delius de prudentia veteris Eccl. p. 193*

damnato: (y) ἔχρητο πλάζοντασ τε τῆς δικάζουσας κρίνειν, τὰδε πεπραγμένα σὺν ἀκριβείᾳ ζῆειν: non decet topicis conjecturis ac artibus niti in iudicando, sed ea quæ gesta sunt accurate perverstigare. Cumque hic nullum æquitatis præsidium sit, aut maligna verborum detorsio aut dictatoria definitio præsentius utique telum ac adiumentum suppeditat. Quod his ipsis Acontii verbis alio jam loco detestatus

(z) *Stratagem. Sata.*

sum: (z) inter alia male interpretandis alterius verbis aliud

pec-

peccatur sæpissime, quod cum *na lib. II. p.*
 animis nostris ita ratiocinamur, 85.
 si eslet id, quod iste ait, hoc &
 illud inde sequeretur; atque ita
 quæ consecutiones sunt nostro
 collectæ iudicio, eas nostris tri-
 buimus adversariis, quasi illi ita
 enunciarent, tempusque omne
 terimus iis refutandis, quæ forte
 ne cogitarunt quidem unquam,
 quo tum eos irritamus, tum nos
 etiam risui exponimus. *Æqui-*
 tatis itaque erit in hoc itidem ne-
 gotio sollicite ponderare omnia,
 ut suis singula momentis nexi-
 busque veris, non dubiis, nec te-
 merariis discutiantur, neque in-
 vidiosis adeo consecutariis tam im-
 modeste ac impotenter graventur
 ea, quæ novimus tot gravif-
 simorum olim hodieque Theo-
 logorum puncta tulisse. Nec ab-
 sone hic Petr. Musæus quoque ju-
 dicat: (a) inique alios damnare, (a) *de fru-*
 qui non discernunt errores ipsis *giendo Syn-*
 ver-

cretismo p. 316. „verbis fundamentales, ab iis;
 „qui vi consequentiæ tales sunt,
 „aut eos, qui assentiuntur con-
 „clusioni, cum his qui non assen-
 „tiuntur; eodem loco habent, aut
 „denique, si quos non assentiri
 „conclusioni ob ignorantiam con-
 „sequentiæ sit probabile, nihil in-
 „teresse putant, voluntarie & cul-
 „pa sua, an inculpate & involun-
 „tarie vim consequentiæ ipsos i-
 „gnorare arbitrentur. Hoc nisi
 fieret, tam crassa de Chiliasmo
 etiam vel Pietismo vix possent
 procudi volumina, ac navata qua-
 si præclare opera ad dignoscen-
 dam propius aliam ac commen-
 ticiam plane causam eadem tam
 prolixè commendari. Ac multa
 certe hic recensendi in istam rem
 nunc occasio esset, sed explicare
 pluribus, quæ huc spectant, præ-
 sentis instituti non est. Et nolo
 speciatim attingere, quæ dura ce-
 leberrimis alioquin in Ecclesia vi-
 ris

ris hæcenus contigerunt, nec al-
tius juvat repetere, quæ mea cum
adversariis per integrum fere de-
cennium fata fuerint, ferenda ta-
men lenius & condonanda utrin-
que facilius, si cautius in poste-
rum ac æquius inter Orthodoxos
Theologos agatur.

Et quidni fat rixis, obtrecta-
tionibus accusationibusque, fat
fraternis odiis inimicitiisque,
intestinis diffidiis, quibus alter
alterum consumimus, fat affecti-
bus superque datum? Novimus
quanta hodie ingeniorum vani-
tas, quanta seculi infelicitas sit,
quo majori vigilantia & intentio-
re quoque cura opus erit, ut ad-
versus singulos casus nos obmu-
niamus probe. Faceffant itaque
tam noxia partium studia, factu-
riendi iste puritus, schismatica
nomina, nec ulcerum vulnerum-
ve Ecclesiæ diducendorum dete-
ftanda cupido, non alienæ vel fa-
mæ

mæ obfuscandæ vel ὀρθοδοξίας traducendæ laceflendæque proterva lubido aut litium etiam ferendarum, augendarū, continuandarum infame studium, docentium porro animos calamosvæ impune occupent. O quanto satius sanctiusque erit tantis crescentibus ubique malis calamitatibusque vehementius obsistere, nec ulla pacis & concordia media, quibus ægra & saucia Ecclesia indiget, imprimis aspernari. In cujus solo nomine quantum ad ipsam etiam doctrinae puritatem conservandam positum sit momentum, dudum agnoverunt Theologi. Idque ut tutius omnino nec sine emolumento fructuque succedat, æquitatem non minus in laboris consiliique partem advocandam esse perpetuo suaserunt. Atque hæc ratio est vere Apostolica vel in sola Augustanae confessionis apologia (b) pulchra repetitione toties

(b)p. 104
edit. Rechenberg.

toties commendata. Sicut enim in omnibus familiis, in omnibus Rebus publicis, concordia mutuis officiis agenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quædam errata inter se dissimulent homines & condonent: ita jubet Paulus Coloss. III. 14. in Ecclesia dilectionem existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam levia errata, ne diffiliat Ecclesia in varia schismata, & ex schismatis oriuntur odia, factiones & hæreses. Ibidem aliquanto post; (c) idem prorsus docet Petrus I. ep. IV. 8. ut, si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate nostra. Dissensiones, inquit, crescunt odiis, ut sæpe videmus ex levissimis offensionibus maximas fieri tragoedias. Inciderant quædam inter C. Cæsarem & Pompejum leves offensiones, in quibus, si alter alteri paululum cessisset, non exstitisset bellum civile, sed dum uterque morem gerit odio suo, ex re nihili maximi motus orti sunt. Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantum odio Doctorum. Itaque non de propriis

f

delt.

„ delictis, sed de alienis loquitur, cum
 „ ait, dilectio tegit delicta, videlicet a-
 „ liena, & quidem inter homines, id
 „ est, etiam si quæ offensiones inci-
 „ dunt, tamen dilectio dissimulat, i-
 „ gnoscit, cedit, non agit omnia sum-
 „ mo jure. Neq; temere, pergitur, (d) de
 (d) *ibid. p.* „ hoc officio dilectionis toties præcipi-
 107. „ unt Apostoli, quod Philosophi vocant
 „ ἐπιεικειαν. Necessaria est enim hæc
 „ virtus ad publicam concordiam re-
 „ tinendam, quæ non potest durare,
 „ nisi multa dissimulent, multa con-
 „ donent inter se Pastores & Ecclesiæ.
 Æquitas itaque velut in omni nego-
 tio, sic in moderando potissimum
 Theologorum officio præclarum at-
 que eximium adjumentum præstat, ut
 ne pro virtutibus amplexentur iidem
 vitia, pro laudibus culpas consecen-
 tur, sed larvam a veritate dignoscant,
 nec a regia unquam via deflectant.
 Quin hæc unice satagit, ne quid pie-
 tati erga Deum vel amori erga
 proximum detrahatur, & suum
 cujusvis dotibus asseratur decus. No-
 vit, quam variis atque diversis inge-
 niis moribusque homines degant, &
 quod illi, sicut in hac mentium caligi-
 ne expectandum vix est, ut omnes in
 omnibus

omnibus idem loquantur ac sentiant, ita nec uno omnes affectu studioque ducantur. Hinc nullus blanditur erroribus, virtutibus vero ex æquo favet & severitatem juxta ac lenitatem in Theologis æstimat, & in Ecclesiæ salutem securitatemque utramque provide dispensat. Unde nec patitur, ut alter alterius vel laudibus invidet vel moribus, & si quis forte cautæ facilitati atque moderationi impensius studeat, quam ipse solet, hunc corrupti statim ingenii aut teporis alicujus ac detestandi in religionis negotio frigoris coarguat. In quo non parum certe hodie dum a Theologis maximis etiam peccari videmus, qui non nisi proprios eosque rigidos mores probare solent, & sic in universis requirere, ut cæteros, qui moderatiora ac leniora magis amant, infestos ideo reddant ac invisos, malignis certe vel Indifferentismi vel Libertinismi suspitionibus, velut *ὑπονοίαις πονηραῖς* I. Tim: VI. 4. immane quantum premant. Sic fit, ut de integris Theologorum collegiis vel etiam Academiis iniquius haut raro censeant, & insignes viros velut somnolentos ac ignavos aut proditæ plane veritatis conculcataq; religionis

(e) *Appa-*
ratu ad
epist. Theo-
log. Mar-
bachianas
 p. 300.
 199.

gionis omnino reos publice privatim
 ve traducant. Quod indignius est ab
 iis etiam fieri, qui hanc olim vafritiem
 in aliis haut leviter averfati sunt. Plura
 hujus documenta dare licebat, sed
 in praesenti unius Celeberrimi Fechtii
 testimonio contenti erimus. Quid
 igitur ille? Si quis hodie, inquit (e)
 veram animi temperantiam serio
 laudet, aliosque, ut moderatius se
 gerant, admoneat, utcunque de
 caetero doctrinae sinceritatem toto
 pectore foveat, utcunque errores
 omnes cane pejus & angue devitet,
 apud eos, qui zelo toti ardent & i-
 sto igne propemodum conflagent,
 pessime audit. Solum hodie mo-
 derationis inane nomen retinemus,
 rem ipsam amisimus. Quisquis in
 adversarios non totis semper buccis
 debacchatur, quisquis iis haeseon
 plaustra & flagitiorum quandam far-
 raginem non impropert, quisquis
 quemlibet quomodo libet a nobis
 dissentientem non ut scelus & Dia-
 boli mancipium ad orbem condem-
 nat, quisquis non in propriae Eccle-
 siae viscera saxit, nec vel fratrum
 suorum tectos antea navos denudat,
 vel novos ex quolibet verbulo ac-
 curato

curato artificio errores fabricat, is
 scilicet Theologi nomen non mere-
 tur. Is Ecclesiæ suæ proditor est. Is
 vel Syncretismo infectus est, vel Syn-
 cretismi Patronum agit. Eum, tan-
 quam mortiferum quoddam vene-
 num, diligentius quolibet Pontificio
 vel Calviniano, fugiendum esse, sedu-
 lo monemus. Nunquam magis su-
 specta, nunquam minus laudabilis
 fuit, ex quo Ecclesia stetit, modera-
 tio. Sunt utique, qui sub moderationis
 nomine pestilens virus occultant, &
 vel veritatem supprimunt, vel erro-
 res tolerant, atque ad illos, quous-
 que radices egerint, connivent, quod,
 qui approbat, qui tacet, Theologi
 nomen immerito gerit; sed qui in al-
 tero extremo non peccare plurimos
 videt, qui sub divini zeli specioso ti-
 tulo moderationem omnem proscri-
 bunt, utque eo latius grassari zelo
 suo possint, novos ex qualibet opi-
 nione fidei articulos condunt, qui-
 que eos non illico venerabundi ado-
 rant, in perniciosissimorum hare-
 ticorum classes redigunt, is nihil pro-
 fecto videt. Quam iniquum est, eos
 Theologos, qui per omnem vitam
 de Ecclesia bene sunt meriti, de quo-

f 3

rum

„rum Orthodoxia tot exstant, quot in
 „ lucem scripta ediderunt, testes, so-
 „ lum ideo, quia nativa quadam in-
 „ dole ab acriori disputandi methodo
 „ & amarulentis atque personalibus,
 „ ut loqui solemus, invectivis abhor-
 „ rent, ut tamen aliis laudem non in-
 „ videant, qui instigante vehemen-
 „ tiori naturæ suæ stimulo quodam styli
 „ fragore adversarios aggrediuntur,
 „ Vatiniano quodam odio prosequi, &
 „ quantum in te est, ex genuinorum
 „ Theologorum albo eradicare.

Quid Holsaticis jam pridem Theo-
 logis meisque in Episcopali potissi-
 mum officio Antecessoribus, Eitzenio,
 Reinbothio, Sandhagenio, acciderit,
 in prono atque aperto est, non alia
 profecto causa, quam quod moderate
 semper ac pacifice se gesserint, pecu-
 liari velut Holsatiæ nostræ laude, quam
 nec Pet. Musæus hoc modo dissimulat.

(f) de Syn-
 cretismo
 fugiendo
 in dedicat.
 *** b.

„ (f) Est & tam beate defunctorum piis
 „ manibus, quam viventium Theolo-
 „ gorum nostrorum ingenio ac meri-
 „ tis suis honor, sua dignitas, sua laus
 „ & æstimatio; sine invidia, sine con-
 „ temtu, sine supercilio. Qui accusan-
 „ tur immerentes, hos Holsatia excu-
 „ sat; qui reprehenduntur, quia hu-
 „ mani

mani aliquid passi sunt, cum plura
 laudanda vel fecerint vel scripserint,
 hos laudat: quibus calumnia alienas,
 opinionēs affinxit, hos interpretatur,
 hos defendit, hos vindicat: denique
 cum Protestantium aliqui inter se dis-
 sident, horum non causam in alte-
 ram partem vel iudicio vel arbitrio
 vel suffragio, sed conciliationem voto
 & precibus ac consiliis prosequitur.
 Hoc enim & accommodatius ad ca-
 ritatem, & tutius ad pacem; illud ad
 invidiam magis atque lites compa-
 ratum est. Quod ad me est, ita me
 semper hactenus comparavi, ut bonā
 ac temperatam ejusmodi mentem
 perpetuo amarem, iisque insisterem
 itineribus, quibus tot præclari jam du-
 dum Theologi præcesserunt, quin imo
 nihil agerem curaremque magis,
 quam ut sua laus Holsatiæ gloriaque si
 amplificari non posset, indeminuta
 tamen maneret. Et certe hac nostra
 tempestate, si unquam alias, hujus i-
 tem notæ Theologos requiri persua-
 sissimum habeo, quales Bucerus in suis
 axiomatibus apologeticis Amsdorfio (g) *Scripto-*
 an. 1537. oppositis numero statim pri- *rum Angli-*
 mo describit: (g) Theologum decet *canorum*
 loqui sermones Dei, & verus in puri- *p. 635.*
 tatem

f. 4

,,tatem verbi Dei zelus nunquam va-
 ,,cat dilectione & candore. Habeat
 flagrantissimus ille ac fervidus Spiritus
 suas alibi laudes, sed æquitati si nihil
 officiat, nec inconsultus animi impe-
 tus zeli forte nomen induat, alibi ta-
 men iste placidus ac quietus etiam
 commendetur, nec committatur, ut
 præclara Theologorum facta pro su-
 pervacuis aut leviusculis eleventur,
 tamque eximia in Ecclesiam merita
 ceu damnosa increpentur. Est quoque
 suus cuilibet regioni velut peculiaris
 genius, peculiaris agendi ratio, quam
 non deserere sicuti boni civis est, ita
 in tuenda similiter Orthodoxia in rem
 vocare, ubi plurima jam inde in Eccle-
 siam & Rempbl. redundasse commo-
 da noveris, prudentis item Theologi
 esse arbitror. Atque hoc meum etiam
 consilium nunc est, quod me pariter
 movit, ut cum de puritate doctrinæ in
 his ipsis Ducatibus conservanda defen-
 dendaq; publicas quasdam commen-
 tationes ac acroases in Academia no-
 stra instituere animum nuper induxe-
 rim, has ipsas trium celeberrimorum
 Ecclesiæ Reformatorum vere Apo-
 stolicas ad Theologos omnes Ortho-
 doxos admonitiones præmittendas ve-
 lut esse censuerim.

Neque

Neque alio ad Te nunc instituto, celeberrime RECHENBERGI, mitto, quam ut meum hunc animum, quem in asserenda veritate Orthodoxa constanter hactenus gessi, enucleatius inde cognosceres approbaresque. Atque cum plura jam dixisse in hanc rem, meque longius aliquanto dulcedinem quandam Tecum publice loquendi provexisse videam, abrumpendum hic tandem erit, & prorsus abstinendum ab ijs omnibus, quæ de Triumviris istis eorumque his opusculis recensere pensius mihi sumpseram. Hæc tamen necesse omnino est ut addam, primam Casp. Crucigeri Orationem in selectarum declamationum Phil. Melanthonis Tomo I. p. 47. sqq. jam editam exstare, itemque Lutheri epistolam cum appendice ad ejus ætatis controversias Flacianas potissimum accommodata expressam, quidem seorsim Lipsiæ characteribus publicis Vogelianis 1572. nullibi tamen vel in Tomis ejusdem vel epistolarum voluminibus, quantum memini, reperiri. Cæterum aliam ad Senatum Norimbergensem de hac ipsa inter Andr. Osiandrum cæterosque Ecclesiæ ministros circa formulam absolutionis

f s

tionis publicæ orta tum dissensione
eamque gravissimam Lutheri episto-
lam Tomo VII. Altenburgenſi fol.
398. ſq. legi, cui etiam Bugenhagius,
I. Ionas, Melanthon & Cruciger ſub-
ſcripſerunt. De tertia vero Melan-
thonis nondum conſtat ſatis, an pub-
lice prodierit unquam, certe in om-
nibus iſtis Melanthonianis collectio-
nibus, quæ mihi ad manus ſunt, qua-
lesque vel Manlii, vel Peuceri, vel Pe-
zelij, vel Sauberti indiſtriæ debentur,
frustra omnino quæritur. Invenitur
(h) p. 273. tamen in Manlio (b) altera iſta, cujus
Melanthon hic mentionem injicit, &
ad D. Medlerum Theologum non
Brunſuicenſem, ut ille putat, ſed
Naumburgenſem die lætiſſimi Ma-
riæ & Eliſabethæ congreſſus anno
1547. data epiſtola, unde noſtram hanc
ex MSto nunc quidem excuſam ad Mo-
rum collegam ejuſdem, quo cum ipſi
non levis contentio erat, miſſam eo
tempore eſſe haut temere licet conje-
ctare.

Subjicerem itidem libens lubenſque
nonnulla de Triumviorum iſtorum
celeberrimorum amoremutuo, & æ-
ſtimatione mutua haut vulgaria docu-
menta, ſed nimia jam feſtinantia pro-
hibet,

hibet. Id unum tamen dissimulandum non est, haut disparem & Melanthonis & Crucigeri, in eo fuisse sortem, quod, sicut divinorum & humanorum studiorum æternum istud decus, ut Joh. Draconites Melanthonem merito commendat, (i) a Præceptore & collega suo Luthero discessisse sapius, nec eandem utriusque doctrinam fuisse decantatissima fere fabula est, quam alio tempore plenius excutiam; ita de Crucigero quoque hæc talia passim ac subinde jactitentur, quem nec candido satis atque benevolo erga Lutherum animo fuisse cum Affelmanno (k) hodie dum nonnulli ex levioribus pene indiciis colligunt. Quam vere & recte nunc non disputo, & novimus pravam ejusmodi consuetudinem ex dubiis adeo nec satis probatis literis tantorum virorum optimam ac meritissimam imminuendi famam jam dudum aliis displicuisse. Ac demus maxime in nonnullis sequiorem forte mereri notam, homines enim fuerunt, criminari tamen promiscue vilique habere, quæ præstiterunt ac scripserunt egregia, non levis modo atque iniqui sed impii prorsus animi esse judico. Ac quidni digni celebratissimi isti

(i) *Præfata ad Malachiam.*

(k) *de Philippismo lit. d. 4.*

isti viri videantur, ut nec aliis quam suis moribus, hoc est, placidissimis ac lenissimis cum ipsis agatur? A quibus tamen morosi ac litigiosi alii adeo abhorrent, ut bonos obrectare malint quam excusare, & contemptu ac contumeliis summorum nominum suam fere hodie tutari Orthodoxiam. Aliam sane sectam ac rationem illa compositissimi animi moderatio Hieron. Wellero quondam injunxit, qui rectius omnino de utroque Melan- thone & Crucigero ac benignius sentit, nec quicquam impedit, quin candidum ejusdem judicium velut coronidis loco hic attextamus. Ita enim de

(1) *Opp. La-
tinorum
nuper edi-
torum Sect.
III. & IV.
p. 166. sq.*

bit: (1) Uterque præclare de Ecclesia⁶⁶ meritus est. Uterque eodem animo⁶⁶ & studio doctrinam Evangelii propa-⁶⁶ gavit, sed dispari tamen spiritu. D. Lu-⁶⁶ therus more Eliæ ac Esaiæ in taxandis⁶⁶ adversariis tonitruare & fulminare⁶⁶ solitus est; Dominus Philippus autem⁶⁶ exemplo Joelis adversariorum ani-⁶⁶ mos lenitate flectere ad pœnitenti-⁶⁶ am studuit. Memini Lutherum dice-⁶⁶ re: Magister Philippus iste ist from⁶⁶ Herz/ er wolte gerne die Widersacher⁶⁶ mit

mit guten Worten from machen; Ich
 Baldrechte/ er aber höfelt. Minime
 igitur ferre poterat, si quis Dominum
 Philippum reprehendebat, dicens:
 Ach sie verstehen Dominum Philip-
 pum nicht recht / ich aber versteh
 Ihn wohl. Quare omnibus Theolo-
 giæ studiosis semper auctor &horta-
 tor fui, ut utriusque summi viri di-
 vina scripta studiose evolverent. Do-
 minum Philippum propter metho-
 dum: D. Lutherum vero propter e-
 locutionem legerent, eaque in re me-
 um exemplum imitarentur. Semper
 enim lectionem scriptorum Domi-
 mini Philippi, cum monumentis D.
 Lutheri conjunxi, id quod scripta
 mea testantur. Et si quis, præclare
 de Domino Philippo sentit, ego ma-
 xime: nec unquam scriptis ejus of-
 fensus aut perturbatus sum. De Cru- (m) p. 171
 cigero vero paulo post ibidem subdit:
 (m) Quantus vir D. Crucigerus fue-
 rit, testantur ejus scripta. Excelluit
 ingenio, eruditione linguarum, &
 omnium artium cognitione libera-
 lium. In Theologia vero ita profecit,
 ut jure alter Lutherus dici posset. In-
 ter omnes discipulos Lutheri nemo
 felicius ipso Præceptorem suum imi-
 tatus

“tatus est. Per omnia fere similis fuit
 “Luthero, non modo quod ad genus
 “dicendi, sed etiam docendi rationem
 „pertinebat Lutherus de nullo discipu-
 “lorum suorum majorem spem con-
 “ceperat quam de Crucigero. Itaque
 “amavit eum, ut filium suum unicum,
 “propter ipsius singularem pietatem,
 “eruditionem & modestiam. Fuit
 “enim in eo nihil fucatum, nihil simu-
 “latum: si quis ab omni hypocrisis ab-
 “horruit, ipse maxime.

Plura hic nunc prætermittenda
 sunt. Interim suis cuique perstet ho-
 nos, Venerande RECHENBERGI, &
 ab injuria temporum per nos etiam,
 quantum licet, asserantur, quæ iniquis-
 sima hodie nonnullorum invidia ac o-
 dio premuntur. Ex iis enim Te quo-
 “que esse novi, qui istam pietatem,
 “diligentiam, fidelitatem, manluetu-
 “dinem, beneficentiam, pacis & ve-
 “ritatis studium, quæ omnia de Me-
 lanthone Polyc. Lyserus etiam prædi-
 cat, (n) aliasque summorum virorum
 laudes malunt imitari, quam, si qua
 possint, easdem accidere & obrectare.
 Ita Te semper perspexi, nec in poste-
 rum ab hisce Tuis abibis moribus.
 Eadem mihi stat, semperque stabit sen-
 tentia,

(n) Sylloge
 epistol-
 rum nuper
 editar. p.
 284.

tentia, non affectui quidquam non odio tribuere, nec factioni alicui implicitum, nec humano nomini mancipatum, sed veritati unice ac æquitati pariter studere per omnia, ut decet τὸν μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχον, τῆς δὲ καινοδοξίας ἀντίμαχον, de cætero ad hos duos fines præcipue, ut cum Melanthonis verbis concludam, (o) totam vitam & omnia vitæ studia & consilia referre; primum, ut Dei gloriam illustremus, deinde, ut Ecclesiæ prosimus. De quorum altero dicit Paulus: omnia ad gloriam Dei facite. De altero Psalmus CXXII. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem. Et additur dulcissima promissio in eodem versu, eos qui diligunt Ecclesiam, felices & beatos fore. Hæc cœlestia mandata & hæc promissiones invitent omnes, ut Ecclesiæ doctrinam recte discant, ament ministros Evangelii, & salutare Doctores, & conferant studium & operam ad veræ doctrinæ propagationem, & ad veræ Ecclesiæ concordiam tuendam. Ita vale quam optime, celeberrime RECHENBERGI cum charitas

(o) Vid. in hist. de vita Lutheri sub fin.

ritatibus Tuis , remque publico Ec-
clesiæ ac Academiæ bono , quod fa-
cis , strenuus age , & porro favere
perge

Summe Venerandi Nominis
Tui

Raptissime scribebam

Slesuici d. 25. Mart.

A. O. R. M DCC IX.

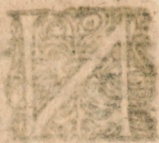
Studiofissimo cultori

MUHLLIO D.

SPHALMATA INSIGNIA MAXIME.

P. 4. lin. ult. post *huic* omissum *amori.*
p. 6. lin. 17. pro *ὁμονοίας* l. *ὁμονοίας.* p. 9.
lin. 5. pro condemnare l. condemnari.
p. 11. lin. 14. pro confederentur l. con-
siderentur. p. 38. lin. 9. pro XIV. l. IV. p.
44. lin. 9. pro convertant l. obvertant.
p. 52. lin. 9. pro Eunamium l. Euno-
mium. p. 64. lin. 22. pro *ἀνωθῶν* l.
ἐνωθῶν. p. 65. lin. 18. pro *πυρῶν* l.
πυρῶσων. p. 69. lin. 3. vocula *at* delen-
da. p. 70. lin. 4. pro stimulemur l. stimu-
lemusque. Ibid. lin. 9. pro vere l. veræ.
Ibid. lin. ult. vocula *ut* delenda. p. 79.
lin. 11. post *inimicitiasque* omissum *sat.*

*Cetera benevolus Lector facili ipse
negotio emendabit.*

**ORATIO
D. CASPAR. CRUCIGERI**

DE

**PVRITATE DOCTRINÆ IN
ECCLESIA CONSERVANDA, IN
PROMOTIONE DOCTO-
RUM THEOLOGIAE**

HABITA 1536.

NON existimo a me postulari, ut exponam causas consilii nostri in promovendis Doctoribus Evangelii, cum ex hoc ipso loco non semel ostensum sit, a doctissimis viris, hunc morem scholarum, uti, qui vocantur ad docendum Evangelium, publico testimonio ornentur, maximis & necessariis de causis, conservandum esse. Quia enim plurimum refert in Ecclesia, qui ad ministerium docendi Evangelii accessuri sunt, doctrinam & mores probe cognitos esse, & Paulus vetat quenquam nisi ante exploratum, ad docendum admitti, ac jubet requirendos esse homines fideles, & idoneos ad docendum, quibus commendetur ministerium; nos quoque oportet religiose operam dare, ut ne inexploratos ad docendum irrumpere sinamus, eos quorum

*Publicum
testimoniū
necessarium
Theologis.*

rum

rum industria ac studium pietatis nobis probatur, nostro testimonio Ecclesiis commendemus. Cum enim hæc sit publica quædam vocatio, necesse est & publicum testimonium ad eam accedere: sed quoniam existimo nostrum consilium a nemine sano reprehendi, non judicavi de eo pluribus dicendum esse. Cum autem mihi datum sit negotium de more publico hoc loco dicendi, etsi non ignoro me & elocutione, & aliis facultatibus multis modis imparrem esse huic provinciæ, & nihil afferre posse, quod vel novitate & gratia argumenti, vel commendatione orationis placere possit, tamen quia propter publicam auctoritatem, quam mihi detrectare non fuit integrum, aliquid dicendum est, statui in præsentia sacrarum literarum studiosos, & qui ad docendum accessuri sunt, admo-

nere de suo officio, ut, postquam summo Dei beneficio, hoc tempore pura Evangelii doctrina renovata ac restituta est, omnes suas cogitationes, curas & studia conferant ad conservandam in Ecclesia puritatem doctrinæ, ac meminerint sibi unum hunc finem propositum esse, ad quem semper spectare, & quo omnis noster cursus contendere debeat. Hæc adhortatio quam necessaria sit, præsertim hoc novissimo tempore, non solum præsentia summa pericula, sed etiam maiorum in posterum metus admonere nos debet, in quæ jam prospicientes homines pii, & rerum spiritualium periti, sic judicant, non posse puram religionis doctrinam conservari, nisi in hoc unum communibus studiis, ac conjunctis omnibus viribus toto pectore incumbant omnes, quibus in Ecclesia
com-

commiffum est docendi munus.
 Quod ut fiat, in primis opus con-
 cordia, five conjunctione animo-
 rum inter Doctores. Itaque de hac
 virtute aliquid hoc loco dicam,
 tametsi hæc adhortatio multo la-
 tius patet, quam ut nunc pertexi
 possit. Principio autem, cum de
 concordia Ecclesiastica dicitur,
 intelligendum est, primum omni-
 um requiri consensum puræ do-
 ctrinæ Evangelii, hoc enim caput
 est, & fons omnis Christianæ con-
 cordiæ. Quare hic non sunt audi-
 endi, qui vociferantur nos publi-
 cam Ecclesiæ tranquillitatem per-
 turbare, concordiam labefactare
 & convellere, quia discedimus ab
 iis, qui autoritatem, titulum, &
 nomen Ecclesiæ, multitudinis ap-
 probatione, & præscriptione lon-
 gi temporis, sibi arrogant, tamen
 contra Evangelium, injusta dog-
 mata defendunt, & nos, quia ipsis

*Concordia
 Ecclesiasti-
 ca requirit
 puræ do-
 ctrinæ con-
 sensum.*

non subscribimus, omnibus diris
 devovent, in ferro, in flamma &
 omnis generis crudelitate perse-
 qui conantur. Nos vero cum ha-
 beamus in scriptura Dei manda-
 tum clare expressum, ne adjunga-
 mus nos falsa & impia docenti-
 bus, nec adversariorum clamori-
 bus, neque ullis propositis pericu-
 lis moveri debemus, nec proba-
 re eorum consilium, etiamsi qui
 bene studio ducuntur, qui sic mi-
 rantur, & expetunt publicam con-
 cordiam, ut eam posthabeant pu-
 ritati doctrinæ, & potius ducant
 in Ecclesiis tolerari, ac dissimula-
 ri palam impias opiniones, & ma-
 nifestos abusus, quam periclitari
 tranquillitatē publici status. Scite
 “illud videtur dictum esse: amicus
 “Plato, amicus Socrates, sed magis
 “amica veritas. Ita nobis existi-
 memus primam curam esse debe-
 re, ut veram doctrinam tueamur.
 Et

Veritas.

Et cū de concordia Ecclesiæ præcipitur, sciamus nos cum iis, quos scriptura vocat Ecclesiam, hoc est, qui puram doctrinam tenent, & in ea consentiunt, conjungere debere. Cum autem nobis Dei beneficio contigerit, ut apud nos extet vera Evangelii doctrina, repurgata ab omnibus impiis opinionibus, hic intelligamus nobis & concordiam præcipi, & nihil a nobis majori agendum studio, ac contentione, quam ut eam inter nos tueamur, & per eam Evangelii beneficium divinitus datum, quantum in nobis est, conservare studeamus, ac cogitemus ad doctrinæ conservationem, nullā esse virtutem Ecclesiæ in universum magis necessariam & salutarem, quam veram & sinceram concordiam, & animorum conjunctionem inter Doctores. Et si enim verum est, etiam consilio, ac po-

tentia divina puram doctrinam
in Ecclesia conservari, tamen
cum de nostro officio dicendum
est, quia Deus ministerio verbi,
per homines in Ecclesia agit, ma-
ximi momenti res est, non tan-
tum ad publicam tranquillitatem,
& alia commoda, sed etiam ad do-
ctrinæ puritatem conservandam.

*Quid vocet
concordiã.*

Nam concordiam voco, non tan-
tum opinionum & doctrinæ, sed
etiam voluntatum consensionem,
vera conjunctione inter se mutuo
deinctos esse animos docenti-
um. Sed ut clarius perspici pos-
sit, quam necessaria sit hæc virtus,
aliquo modo consideremus,

*Discordia
pestis Eccle-
siarum.*

quantum malorum secum trahat
discordia, præsertim inter eos,
qui sunt in ministerio publico.
Neque vero hoc judicare difficile
est, si tantum aspiciantur exem-
pla, quæ utinam nos non nimis
infeliciter doceant, ac tantum de

præ-

praesentibus conqueri, non etiam futura metuere cogamur. Sed de exemplis mox dicam, nunc hoc prius, ut magnitudinē malorum consideremus, quæ sæpe a leuibus, & exiguis, ut apparet, initiis, oriuntur, ubi hæc pestis irrepserit in publicum ministerium Ecclesiæ. Neque enim secure contemnendæ sunt Diaboli insidiæ, adversus Ecclesiam. Cum enim is vere sit, ut dicitur, mille artifex, & Ecclesiam acerbissimo & immortali odio prosequatur, nec cesset, aut desinat omnes vias & modos quærere, quibus Ecclesiæ dissipationem, & perpetuam vastitatem afferat, ubi alia non potest, hæc arripit initia, & occasiones, ut undecunque inter doctores spargat discordiæ ac diffidiorum semina. Ubi autem maxime principio non sunt de doctrina dissensiones, sed aliæ

Insidiæ diaboli, quibus turbat Ecclesiam.

A s pri-

I.
Standalum

privatæ, ac personales offensio-
num causæ, tamẽ inde permanent
ad totam Ecclesiam, & ubi simul
gliscunt tales, & erumpunt odia,
primum periclitatur, mox etiam
palam læditur ipsa doctrina. Nec
enim tantum exemplo, & scanda-
lis aliis nocent, propter quæ male
audit apud adversarios Evangelii
doctrina, & infirmorum animi
offensi perturbantur, ac incipiunt
dubitare de doctrina, aut certe
eam minus reverenter comple-
ctuntur, sed ex iis dissidiis, post-
quam animi cœperunt inter ipsos
alienari, fœde voluntatum dissen-
sionem, sequitur etiam offensio-
num dissimilitudo, ultro ample-
ctuntur occasiones invicem inse-
ctandi, facile rapiunt in calumni-
am aliorum dicta, etiam bona aut
certe tolerabilia, ut ea odio depra-
vent. Ab his initiis decurritur
ad factiones & partes, & suam
quis-

II.
Factiones.

quisq; sententiam pergit pertinaciter tueri, quibus potest modis, & adversarium odiosissime criminari, quædam etiam tantum ideo defenduntur, non quod vera esse videntur, sed quia voluptati est ab adversario dissentire. Postea latissime vagantur factiones, diffidia ab autoribus excitata, non tantum urbes, sed totas terras occupant. Ita quædam privata odia ulciscuntur, publica Ecclesiarum calamitate. Ac satis apparet, hanc omnibus fere temporibus extitisse originem hæresion & schismatum, jam inde ab initio evulgati Evangelii, quod Diabolus ex ipso corpore Ecclesiæ pulchre consentientis in vera doctrina, excitavit aliquos, qui propter privatas cupiditates, aut similes causas, ab animorum & voluntatum dissensione, ad dissensiones de doctrina proVecti, perpe-

III.

Interitum

Origo hæresium.

*Arii incen-
dium.*

perpetua diffidia in Ecclesiis pe-
pererunt. Quam a levibus princi-
piis excitatum est pestilens Arii
incendium, quo postea omnes
prope Orientis Ecclesiæ conflag-
rarunt, quod in electione Epi-
scopatus alius Ario prælatus fue-
rat. Plena exemplorum est hi-
storia omnium ætatum, sed non
est opus procul exempla repete-
re, cum sint ob oculos præsentia.
Meminimus ex hac ipsa schola
quosdam, cum initio in asserenda
pura doctrina Evangelii, nostris
viderentur esse conjunctissimi,
postea, cum ex suis quibusdam
suspicionibus, non viderentur se
fatis admirationis, & gloriæ con-
secutos esse, nec pari autoritate,
ac existimatione cum Doctoribus
haberi, mox exarsisse invidia, ad-
junctis sibi homines furiosos,
quorum auxilio spargerent fana-
ticas opiniones, unde ad extre-
mum

num Anabaptistarum furor in-
 valuit. Sed quia quidam pœnas
 dederunt, non nomino. Sed pleris-
 que vestrum notum esse puto Vui-
 celiū, qui ut est homo natura am-
 bitiosus, & de se magnifice senti-
 ens, cum tamen esset homo ob-
 scurus, nec quicquam dignum
 tanta opinione eruditis homini-
 bus, quam sibi ipsi induerat, pro-
 tulisset, quia suspicabatur, se non
 satis pro dignitate tractari, hac so-
 la de causa, cœpit a nostris dis-
 sentire. Et cum quædam ejus
 scripta ab amicis leviter essent re-
 prehensa, exarsit ira atque odio,
 & miscere omnia conatus est, &
 quicquid potuit veneni, in no-
 stros evomuit. Hæc exempla
 docere nos possunt, quantum
 malorum afferat in Ecclesia, dis-
 sensio voluntatum inter docen-
 tes. Summum malorum est, &
 certissima Ecclesiæ pestis, puræ
 do-

*Anabapti-
 starū furor.*

*Vuiceliū
 venenum.*

*Summum
 malorum*

doctrina

depravatio.

“doctrinæ depravatio: sed ad hanc
 “occasionem & causas præbet di-
 “scordia docentium. Quare quan-
 tum in nobis est, summa cura, ac
 studio cavendum est, ne nostra
 aliqua culpa ejusmodi malum in-
 ter nos excitetur. Neque vero
 cogitemus, nos liberos esse ab his
 periculis. Nam Diabolus, ut dixi,
 non desinit nos omnis generis in-
 fidiis atque artibus appetere. Et
 nunquam tam feliciter agetur in
 rebus humanis, quin existât etiam
 inter bonos aliquæ offensionum
 occasiones. Magna est inter ho-
 mines ingeniorum, & naturarum
 dissimilitudo, itaque facile potest
 accidere, ut alii aliorum factis ac-
 dictis offendantur. Et cum se-
 mel admittimus occasiones, po-
 stea ipsi nobis indulgemus, animi
 paulatim incipiunt alienari, ac-
 cedunt sinistrae suspiciones, quæ et-
 jam si non erumpunt in simulta-
 tes

tes, & odia, tamen non abeunt si-
 ne incommodo publico, multæ
 bonæ res impediuntur, cum ani-
 mi non satis cohærent, nemo alte-
 ri confidit, aut sese aperire audet.
 Ita non conferuntur studia, ad
 consulendum Ecclesiæ commo-
 dis, non sunt de rebus necessariis
 deliberationes, aut colloctiones,
 quomodo obscuriores contro-
 versia religionis, clare & proprie,
 ac ad unam aliquam certam for-
 mam secundum scripturam ex-
 plicentur. Sæpe non satis intel-
 ligi potest, quid quisque sentiat.
 Hæc jam satis magna sunt : quid
 autem futurum est, si accedunt
 & illæ pestes, simultates, odia, fa-
 ctiones, tumultus, & amarulentæ
 criminationes, pugnae, quas me-
 rito quisquis est Christianus, to-
 to animo execrari, atque exhor-
 rescere debet. Quamobrem, ta-
 met si hæc quidem schola hæcte-
 nus

nus pacata fuerit, & inter Doctores singulare studium concordiae appareat, tamen ut ea porro conservetur, huc conferamus curam & cogitationes nostras, ut his malis, quæ dixi, occurramus. Et est sane ad hanc rem opus singulari cura ac prudentia, & hoc, ut in aliis rebus, ita hic quoque necessarium & utile præceptum est, quod monet principiis esse obstandum. Litis initium, inquit Salomon, perinde est, ac si alveum ruperit aqua, quæ postea nulla vi intus contineri potest. Ita in Ecclesia a parvis initiis, ortæ dissensiones, postea cum in valuerunt, nullis remediis sanari possunt. Quare quantum possumus, vitemus occasiones omnes, præcidamus quicquid impedit, aut obstat, etiamsi quæ justæ videntur esse causæ offensionum, condonemus mutuo, dissimulemus pri-

*Principiis
obsta.*

*Quomodo
ista Eccle-
siae concor-
diæ alenda.*

privatas injurias, propter publi-
cam pacem, nostra commoditate
placemus aliorum animos offen-
sos, amice ac placide conferamus
cum aliis de dogmatibus religio-
nis, & gravioribus controver-
siis, ipsi nihil temere pronuncie-
mus, nisi de communi sententia
cum doctioribus diligenter col-
lata, si quid ab aliis tolerabiliter
dictum est, non statim calumnio-
se exagitemus, si quid erratum,
fraterne admonendo corrigam-
us. Denique jungamus stu-
dia & operas mutuas, ut extet cla-
ra & consentiens explicatio toti-
us doctrinæ, in qua nihil hæreat
perplexi, nihil ambigui: in sum-
ma, quemadmodum alios vide-
mus pro suis commoditatibus
ambitiose & contentiose niti ac
pugnare, ita nos φιλοτιμούμενοι, ut
Paulino verbo utar, & quasi affe-
ctato studio hoc agamus, ut sit in

B

Ec-

*Paulus
cap. IV.*

Ecclesia facta, tecta, & ad posterōs etiam durabilis concordia. Est enim & hoc inter multa hujus generis sanctissima præcepta Pauli ad Ephesios: cum omni humilitate, inquit, cum mansuetudine, cum patientia tolerate invicem in charitate, solliciti servate unitatem spiritus in vinculo pacis. Unitatem spiritus præcipit, hoc est, veram consensionem doctrinæ, & eam inquit contineri pace & concordia, tanquam vinculo. Deinde hujus sollicitum studium requirit, & significat, non posse conservari Ecclesiæ concordiam, nisi adsint hæ virtutes, humilitas, mansuetudo, patientia, quibus inter nos mutuo toleremus. Christus ipse jam discessurus a suis, hoc unum mandatum ait se relinquere, ut invicem diligant, nec piget ipsum hoc præceptum iterum atque iterum repetere, & incul-

Christus.

culcare, ut significet, quantæ cura velit esse iis, qui præsumunt Ecclesiis. Quare & nobis hoc inculcemus, ut semper ob oculos & infixum animis habeamus. Maxima pericula sunt, quæ expectare oportet pios doctores propter Ecclesiam, a Satana & mundo, multæ sunt difficultates, & incommoda, quæ in ipso cœtu Ecclesiæ incidunt. Hic oportet esse magnam vim dilectionis, quæ contemnere possit pericula, perferre omnes acerbitates, tolerare, & condonare injurias, mederi incommodis. Hæc non faciunt, qui non ex animo afficiuntur Ecclesiæ miseriis, & ejus integritatem, ac salutem, sua ipsorum vita chariorem habent. Itaque subjiciamus nobis, qua charitate nos complexus sit Christus, cum pro nobis liberandis ex diaboli regno, peccato, morte & inferis, sanguinem suum

Qui doctores pericula sustinere possint.

IIXXX

profudit, & si quidem ejus discipuli haberi volumus, faciamus ut sentiat Ecclesia nostræ quoque dilectionis aliqua officia; moveant nos non tantum præsentis temporis pericula, sed etiam posteritatis, cui certe debemus, quantū per nos fieri potest, relinquere Ecclesiam nostra concordia conservatam; cogitemus nullum nos Christo gratius officium, nullam Deo sacratiorem hostiam, ac acceptatiorem cultum præstare posse. Suavissimum est Davidis carmē de concordia Ecclesiæ: Ecce quam bonum, & quam jucundum, &c. in quo meminit Sacerdotis Aaron, ut significet se de concordia docentium loqui, & esse proprium Sacerdotum, & gratissimum cultum concordibus animis docere purū verbum Dei. Addit de balsamo & rore, quia & Ecclesia hac concordia mirifice
recre-

Psalm.
XXXII.

recreatur, & in universū toti vitæ
 hominum nihil ea utilius, nihil fa-
 lubrius. Sed desino hæc longius
 persequi, vobis vero, qui ad do-
 cendum accessuri estis, commen-
 do & ipsum ministerium, ut in eo
 summa religione versemini, & ad
 illud afferatis acerrimum, con-
 cordiæ studium. Oremus au-
 tem Deum, ut nobis donum
 Evangelii, quo nullum in terris
 majus habemus, pro sua miseri-
 cordia conservet. Dixi.

B 3

D.

D. MARTINI LUTHERI
MISSA AD THEOLOGOS NORIM-
BERGENSES (ORTA QVADAM
INTER IPSOS DISSENSIONE)
PIA ET VERE
APOSTOLICA
EPISTOLA.

GRatiam & pacem in Chri-
 sto, Optimi viri & carissimi
 fratres in CHRISTO, si un-
 quam optavi & petii a Domino,
 mihi dari sermonem in os bene
 sonantem, & apud audientes effi-
 cacem, nunc maxime peto has li-
 teras meas fieri efficaces & sua-
 ves in auribus & cordibus vestris,
 per virtutem Spiritus sancti. Dici
 non potest, quanto dolore animi
 perceperim, inter vos dissidium
 ortum esse, qui constituti estis in
 eo loco insigni, angeli pacis &
 salutis. Nam ut nihil dicam de tur-
 ba & damno vestræ domesticæ
 Ecclesiæ: quantum putatis scan-
 dalorum aliis Ecclesiis inde emer-
 gat? quas glorias, quas ovationes,
 quos triumphos sibi utrinque ad-
 versarii, Papistæ & Sacramentarii
 atque Anabaptistæ ex isto vestro
 malo captant & jactant: scilicet
 hanc offam Cerberus, hanc læti-

*Exordium
 a voto.*

*Narratio
 de suo luctu,
 concepto ex
 illorum dis-
 cordiæ.*

Ratio.

- 1.
- 2.
- 3.

tiam malitiæ suæ ex vobis haurit.
Causa diffidii, non vulgata illa, sed procul dubio arcana aliqua fuerit. Et ut me CHRISTUS amet, quantum ex re ipsa & literis vestris (loquar enim in tanta necessitate & periculo liberius) intelligere & judicare possum, non ex ista causa præsentis, scilicet privata & publica Absolutione, nascitur istud diffidium. Subolet, subolet omnino, (nolite fingere, nolite dissimulare) fuisse aliquot veteres antea offensiones inter vos, & scintillas in fomite alitas & pressas, quæ nunc tenui flante aurula, & levi occasiuncula, conantur in incendium surgere, quas si in tempore aliqua lingua (ut Esaias ait) erudita & medica affuisset, uno sputulo (Sirach ait) restinxisset, quæ nunc multorum linguis insufflatæ & inflammatae difficiliter compelescunt. Nam si ante hanc causam cor vestrum unum, & anima

anima vestra una fuisset in Domino, & vinculum caritatis perfectū, impossibile fuisset, istas offensas leves tantum valere, quantū pro dolor valent. Quoties enim digitus oculum, dentes linguam, manus manum satis acriter lædit! Et tamen ferunt invicem has offensiones sollicita pro se invicem membra. Et vos optime scitis, dicta & facta alterius, quantumvis bona & laudata, accipi pessime ab animo exulcerato & suspicioso, tales enim sunt res etiam Dei, quæcunque qualesque sunt nostræ vel opinioniones vel conscientia: ita ut vitalia judicemus quæ sunt mortis, & mortalia quæ sunt vitæ. Quanto magis dicta aut facta fratris alterius ægrotus animus ad iniquam partem accipit, præsertim si fuerint aliquantum reprehensibilia & manifeste vitiosa. Sed ubi interim manet illa imperatrix

1.

2.

3.

B 5 &

& dominatrix harum offensio-
 num & affectuum caritas? de qua
 gloriose jaectatur per ipsum Spiritum
 sanctum : Universa delicta
 operit caritas. Et iterum : Misericordiam
 glorietur adversus judicium. Et iterum : Remittite & remittetur vobis. Nihil ne nos, qui
 aliis prædicamus caritatem, misericordiam & remissionem, etiam nobis relinquemus caritatis? nihil oneris invicem portabimus? omnia ne faciemus, ut iudicium glorietur adversus misericordiam? An delectat nos audire illud?
Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum. Immo quod horrendum est, iram Dei in nos ipsos doctores gratiæ concitamus, dum nostris affectibus indulgentes, percutimus infirmos fratres, propter quos Christus mortuus est, scandalo isto & dissidio periculoso & odibili. Est enim & hoc unum de

de capitibus originalis peccati;
 quod in fratre exigimus plus ju-
 dicitium quam misericordiam in
 nobis, cum tamen plus exigenda
 fit misericordia a nobis, quam ju-
 dicitium ex fratre, Es heisset / Liebe
 soll für das Recht / und über das
 Recht gehen. Quod si non potest
 teneri hic ordo, funditus est ex-
 tinguendum iudicium, quam per-
 mittendum, ut æquetur iudicium
 misericordiæ, aut cum illa certet
 aut litiget. Sicut Christus sustulit
 funditus iudicium nostrum, &
 chirographum illud contrarium
 nobis, antequam permitteret ipsum
 æquari vel præferri caritati suæ
 erga nos. Vereque dictum, sum-
 mum jus summa iniusticia. Om-
 nino & simpliciter damnatum est
 jus sive iudiciū tam apud Deum,
 quam apud homines, si extra fi-
 nes suos egressum caritati seu mi-
 sericordiæ dominari aut æquari
 volue-

voluerit: servire enim debet judi-
cium non dominari caritati. A-
lioquin est unum de quatuor istis
malis, quæ turbant terram (ut So-
lomon ait) scilicet servus regnans,
seu ancilla heres dominæ suæ.

*Cohortatio
ad gratiam
reconcilian-
dam.*

- Quare per Christum, per omnia
communia, quæ in illo habemus,
& per congregationem nostram
in illum, date operam sollicitam
& fidelem, ut mutua patientia, hu-
militate & remissione, hoc malum
1. in vobis sanetur. Respicite saltem
nos, & desinite dolorem addere
super dolorem, quia negare, non
potestis, vulnus vestrum no-
strum vulnus esse, & vobis per
Satanam impeditis & vexatis, nos
quoque impediri & vexari. Estis
enim nostra corona & gloria in
2. isto insigni loco. Recordamini,
quantam vim hostium sustinea-
mus, & eorum omnis generis dæ-
monum & hominum. Ne etiam
nos

nos ipsi invicem mordentes, consumamus seditione ista spiritus longe funestissima, quos unito spiritu oportuit mutuas dextras porrigere, etiam cum vitæ jactura contra tam multos, tam vigiles, tam infatigabiles hostes dies & noctes impugnantes. Et cum gaudeant uno ex nobis lapso vel læso, quantum triumphabunt, si tantam Ecclesiam viderint mutuis, & plus quam civilibus vulneribus prosterni? Hoc voluerit Satan, ut qui hætenus omnibus suis portis fuimus invicti, nunc sine ipsius manu & ipso dormiente propriis manibus & intestinis cædibus concidamus. Hoc prohibeat pater omnis vitæ & consolationis, Amen. Quare, nisi melius vobis Spiritus suggererit, meum consilium fuerit, ut acute distinguatis inter istam causam & pacem vestram. Et cum

3.

*Consilium
de modo in-
eunde con-
cordie.*

eum nullum sit Ecclesiæ pericu-
 lum, si hanc causam finatis vel
 ad tempus sopitam (utinam ex-
 tinctam) jacere, donec tutiore &
 meliore tempore, & animis in pa-
 ce firmatis, & caritate adunitis,
 eam secundum omnem volunta-
 tem disputetis: hoc tempore &
 animis sic affectis, venenum est
 eam disputari, aut hoc hulus seu
 carbunculum tangere. Deinde
 si publica Absolutio, quæ fuit con-
 conclusio petita per hanc disputatio-
 nem, obtinuit & triumphavit,
 imitamini exemplum Athenien-
 sium, & sancite amnestiam, cum
 iterum hic nullum sit periculum
 Ecclesiæ. Et hoc plane debetis,
 ne istam causam præferatis paci
 & caritati vestræ & omnium. Fin-
 gite interim ipsum Christum in
 medio vestri præsentem corpora-
 liter, & ab ipsius vultu discite, u-
 trum in hac causa debeat præfer-
 ri.

Τὸ πλῆθος
 ἐπιδοκίμασε
 τὸν ἀβραάμ
 ἡμεῖς

ri:

ri. Is absque dubio, vel oculis
 suis, sic alloquetur corda vestra:
 Quid facitis, carissimi filii, quos
 meo sanguine redemi, meo ver-
 bo regenui, ut diligeretis invicem,
 hanc esse notam discipulorum
 meorum scitis. Ponite hanc caus-
 sam, vel in me rejicite, ego vide-
 ro, nihil periculi est, si quiescat
 vel etiam moriatur hæc caussa.
 Nihil nocet Ecclesiæ meæ, si pu-
 blica Absolutio regnet, sed hoc
 erit periculum, si dissideatis &
 mordeatis invicem. Hic non
 tantum scindetis meam inconsu-
 tilem tunicam, sed dimembrabi-
 tis & lacerabitis corpus meum.
 Nolite sic contristare Spiritum,
 quo estis obarrhati ad diem salu-
 tis. Nolite angelos sanctos in cælo
 gaudiis suis spoliare. Nolite fra-
 tres vestros & universam Eccle-
 siam turbare & scandalizare. No-
 lite hostibus meis & vestris vos
 ipsos

Epistolæ
 ad
 Romanos
 202

ipſos ridiculum facere. Nolite Satanæ gaudia & triumphos multiplicare. Satis eſt vobis alias ob nomen meum malorum. An ego non plus ſum vobis, quam omnes cauſæ, omnes affectus, omnes offenſiones? Ita ne fortius penetrant & hærent verba aliqua fratris, vel iniqua moleſtia, quam mea vulnera, meus ſanguis, quam totus ipſe Saluator Jeſus Chriſtus? Talia certe & longe pulcrius & copioſius loquentur vobis oculi ejus pulcerrimi & vino rubicundiores, modo in medio veſtri ſtare eum ſinatis, & fixis in vultum ejus oculis, taceatis cauſam & affectus veſtros. Nam hoc facti ſilento, quid aliud dicet, quam, Pax vobis, nolite timere: tum oſtendet vobis vulnera ſua, & teget veſtra ulcera & tubera & ſicerit vobis omnibus ſaluſ & gaudium. Plura ſcriberem, ſed magis

Epilogus
παθητι
165.

magis vellem apud vos voce uti,
 confidens me operante Christo
 aliquid effecturum esse. Sed
 cum fitis viri, quibus dedit sa-
 pientiam suam nosse, non de-
 spero, quin his literis datam
 occasionem intelligatis plus sa-
 piendi, quam ego scribere & di-
 cere possim. Simul autem quia
 & homines estis, nec dum a
 morte resurrexistis, nihil vobis
 mirum videbitur, si aliquid hu-
 mani passi fueritis, sed tamen ut
 hæctenus humanum fuerit, &
 humanum esse non desinat, &
 non in dæmonium vertatur. Hu-
 manum est irasci, sed additum est,
 nolite peccare. Offendi huma-
 num est, sed non reconciliari,
 diabolicum est: non offendi au-
 tem aut non offendere Angeli-
 cum, vel, quod idem, Christia-
 num. Quo cum nondum per-
 venerimus, justum est, ut velut

C inci*

incipientes & initia habentes
 Christianorum , si non vitaveri-
 mus aut non pertulerimus of-
 fensas, veniam invicem & demus
 libenter, & vitam nostram in il-
 lam petitionem involuamus: Di-
 mitte nobis debita nostra , sicut
 & nos dimittimus debitoribus
 nostris. Ipse Dominus Jesus pax
 & misericordia nostra , lætificet
 vos, hoc est, det vobis pace &
 misericordia invicem superare,
 & jurgia ac dissidia vestra forna-
 ce caritatis absumere, AMEN.

Vester frater & servus
D. Mart. Lutherus.

PHI.

PHIL. MELANTHONIS

AD

CONCIONATOREM QVENDAM

NAUMBURGENSEM

EPISTOLA.

C 2

*Dolor de
dissidiis in
Ecclesia.*

*Reprehensio
convitiantis
ex mera
suspicione.*

CUm epistola tua in confesso nostro legeretur, cum dolore tot fenum gravissimorum virorum & aliorum omnium audita est. Vere enim dolemus, passim in teneris Ecclesiis non necessarias discordias oriri, quæ non solum populi voluntates distrahunt, & ab Evangelio alienant, sed etiam ipsam lucem Evangelii, immensa DEI bonitate redditam nobis, paulatim extinguunt, ut antea sæpe accidit. His tantis periculis moveri nos & alios, qui aliquam gubernationis partem sustinent, justissimum est. Deinde tu nobis non nihil reprehendus videbaris, qui, cum nondum scias, an hic secus de te locutus sit Doct. Nicolaus Medlerus, ac petis a nobis, ut ejus tibi sermonem significemus: tamen quasi responsum sit, magna eum orationis acerbitate infectaris. Itaque valde mirati sumus, te tantum ex tuis suspitionibus

bus collegam tuum condemnare. Ut autē scias, non fuisse causam, cur apud nos tanta orationis violentia adversus eum utereris, vere tibi significamus, Doct. Nicolaum Medlerum hic non solum nihil contra te dixisse, sed etiam amanter de te locutum esse. Id affirmant Reverendi Viri Dn. Doct. Mart. Lutherus, Johannes Bugenhagen Pomeranus, Pastor Ecclesiæ nostræ & cæteri, cum quibus nos quidem familiarissime loqui Medlerum arbitramur, D. Caspar Cruciger & M. Georgius Rorarius. Cum igitur tua oratio tota ex inani suspitione nata sit, apud nos, qui & tibi & Medlero bene volumus, causam moderatius agere debebas. Cum autem fontes discordiæ nesciamus, *Remittitur controversia ad Episcopum.* & cognitionē integram Reverendissimo Domino Episcopo Naumburgensi relinquendam esse censeamus, plura de re dicere nolumus.

*Adhortatio
ad concordiam
& aequitatem ac
moderationem.*

mus. Utrique vero tibi & Medlero hortatores sumus & erimus, ut propter Deum & ecclesiae salutem ex animis vestris suspiciones omnes, & similtates ejiciatis, injurias, si quae inciderunt, obliviscimini, & restituta inter vos concordia, eandem Evangelii doctrinam, una voce & uno spiritu sonetis, & universam Ecclesiam conjungere, non in factiones distrahere studeatis. Qua in re primum haec voluntatis inductio necessaria est, ut communi tranquillitati servire velitis; quod si facere decreveritis, ut debetis, ars etiam adhibenda est, ne occasiones rixarum capteris, sed quadam aequitate alter alterius dicta & facta boni consulat. Nam si vel calumniose vel summo jure de singulis dictis aut factis contendere coeperitis, quotidie novi inter vos tumultus exorientur. Quare vos propter Filium Dei, Dominum Jesum Christum

stum

stum, & propter ecclesiam & ve-
 stram salutem oramus, ut & silen-
 tio disidium vestrum obruatis, &
 deinceps tueri concordiam mo-
 deratione animorum studeatis.
 Fortassis aliquæ pugnaces naturæ
 gloriosum sibi ducunt, semper
 bella ciere. At sapientissimo-
 rum doctrina in Reipublicæ gu-
 bernatione fiat hortatrix, ut ci-
 ves omnes ament & alant omni
 officio concordiam. Qua de re
 plurima recitari ex omni antiqui-
 tate possent. Sed nos vocem Fi-
 llii Dei audiamus, qui ante ago-
 nem suum & Apostolis ipsis præ-
 cepit concordiaë studium, & a Pa-
 tre æterno petivit, ut mentes do-
 centium mutua benevolentia &
 æterno fœdere copulet: Pater, in-
 quiens, serva eos, ut sint unum, si-
 cut nos unum sumus. Moveamur
 ergo præcepto divino toties repe-
 tito, & precatione effusa ex arden-
 tissimo pectore Filii Dei, ne aut æ-

*Vox Christi
 & exem-
 plum πα-
 τριστικας
 propositum.*

C4

mu.

mulatione aut cupiditate vindictæ impelli nos ad turbandam veterem tranquillitatem sinamus. Imo etiam justum dolorem vincamus, & obliti injuriarum pacem publicam tueamur. Quod ut faciatis, vos quoque cum veterum, Jacobi, Davidis & aliorum multorū optimorū virorum, tum vero hujus ætatis multa hortentur. Quam multa enim sapientes Principes publicæ pacis causâ nunc tolerant, quorū vos dolores considerare, & animorum moderationē imitari decet. Quid agitis? Quid alienius esse ab Ecclesiæ doctoribus decet, quam cereis affectibus animos tanquam navem ventis permittere? Si impellit ambitio, conferamus nos ad imaginem Filii Dei. Quid indignius est, quam nos certare gloria, cum Filius Dei ita exuerit suam gloriam, ut reus esse voluerit tuæ, nostræ & omniū turpitudinis, perinde ac si ipse sese

con-

Imago singularis modestiæ in Christo.

contaminasset his ipsis flagitiis, quibus homines maxime deformari se intelligunt. Jacet Filius Dei prostratus coram æterno Patre, sudans sanguinē, ac derivans in se iram. Fatetur, se reum esse nostrarum turpitudinum, & videtur inquinatior omnibus hominibus. Interea nos ardemus cupiditate gloriæ, antecellere volumus non virtute, sed stultis populi iudiciis. Videri volumus docti, iusti & semidei. Agnoscamus hanc nostram stultitiam, & nos emendemus, ac abiciamus nos ipsi, & æquis animis contemptum feramus, quia re vera sumus longe inferiores nostra de nobis opinione. Hanc modestiam si induemus, tamen nondum adeo nos abiciemus, ut se abjecit Filius Dei. Pudeat nos arrogantia nostræ, cum videmus Filium Dei se usque adeo abjecisse. At obicitur, ministerii dignitatem

*Prætextus
communis.*

defendendam esse: imo cum u-
terque sit Evangelii minister,
parcendum est ministerii digni-
tati. Deinde sciamus, hos ho-
nestos titulos sæpe privatis affe-
ctibus prætexi. Cum autem ha-
beatis Episcopum intelligentem
& amantem Evangelii, huic per-
mittite, ut judicet, ubi ministe-
rii dignitas periclitetur. Postre-
mo etiam pio Principi & nobis
parcite, quorū & dolorem & curas
augetis, quas circumferimus affi-
duas. Nam lecta tua epistola, non
tantum cogitatione præsentium
malorum excruciamur, sed et-
iam futurorū. Quid enim futurum
est ad posteros, si propter leves
causas tā atrocia certamina inter
collegas oriantur? Quantæ erunt
dissipationes? Et odia factionum
incitant animos ad quærendas di-
versas opiniones. Ita sæpe accēsa
sunt hæreses. Hæc mala ut aver-
tat Deus, ardentibus votis preca-
mur,

*Fructus ta-
lium certam-
inimum.*

mur, & omnes honesti gliscentia
 eorum semina omni studio oppri-
 mere debent. Hæc ad te ut scribe- *Epilogus*
 remus, quadã officii ratione moti *4. Inoss*
 fuimus, & exemplum epistolæ no-
 stræ Doctori Medlero mittemus,
 quem ipsum etiam non solum ad-
 hortabimur ad deponendã hanc
 simultatem, sed etiam obtestabi-
 mur, ut quadam diligentia digna
 viro gravi caveat, ne irritasse
 quenquã videatur. Tuam episto-
 lam ei non ostendemus, ne accen-
 datur verborum contumeliis. Et a
 te petimus, ut deinceps ad nos
 scripturus, præsertim de collega
 divini ministerii, omittas scurrili-
 um forensium verborum inepti-
 as, ac de rebus ipsis verecunde &
 graviter dicas. Postremo rursus
 Deum æternum Patrem D.N. Jesu
 Christi oramus, ut ecclesiam sibi
 æternam in his regionibus colligat,
 erigat & servet, & scandala ac
 furorem diaboli reprimat. Bene
 vale. Die Joh. Bapt. 1545.

APPENDIX.

ADexplendum pagellarum spacium
 lubet item annectere, quæ huc spe-
 ctant, Phil. Melanthonis in *adbor-*
ratione ad eos, qui docent in Ecclesia Nori-
bergensi, longe gravissima verba, sele-
 ctarum ejus declamationum tom. III.
 p. 676. sqq. Sunt autem ista:

*Concordia
 in omni so-
 cietate ma-
 xime neces-
 saria.*

Scitis in omni societate honesta,
 quantum bonum, quam necessaria sit
 concordia. Sed nos non solum utilita-
 tes consideremus, sed primum omnia
 vota & gemitus Filii DEI intueamur,
 qui in illo mirando agone suo orat Pa-
 trem æternum, ut faciat, ut unum in
 ipso simus. Nec ulla vox ardentior un-
 quam in coelo & in terra hac precatio-
 ne audita est. Neque vero hæc petitio
 illo tantum tempore dicta est, sed inde
 usque ab initio, donec Ecclesia in hac
 hominum infirmitate colligitur, in illo
 arcano consilio divinitatis assidue re-
 petitur, ac nunc quoque pro nobis æ-
 terno Patri proponitur.

*Quorum a-
 nimi facile
 conjungun-
 tur.*

Nec sunt irrita hæc vota, & copulat
 Deus piorum animos: sed vult in no-
 bis etiã studium esse tuendæ conjuncti-
 onis & concordiæ. Non copulat illorũ
 pectora, qui volentes aut frenos laxant
 privatis adfectibus, ambitione & odiis,
 aut

aut levitate ac perulantia ingeniorum,
& curiositate, aut perversitate naturæ
delectantur ludis opinionum, *Sophistica* *Saul.*
& rixis. In Saule, in Joab ardet am- *Joab.*
bitio.

Hi cum doleant sibi alios anteferri,
& quasi gloriæ suæ circumfundi tene-
bras, tollere illos è medio conantur. In *Achitophel,*
Achitophel, in Semeia, etiamsi ipsi re- *Semeia.*
gnum nec spectant, nec appetunt, ta-
men aliis de causis injusta odia accensa
sunt, quibus incitantur, ut ruentem
quantum possunt, impellant. Utrius-
que generis exempla non rara sunt om-
nibus temporibus.

Qui igitur horum affectuum ambi-
tionis, & odii flammam non student re-
stinguere, hi vota & gemitus Filii Dei,
horribili furore aspernantur, ac proce-
dunt deinde ad has Tribunicias artes,
quærunt causas plausibiles, ut olim e-
rant Agrariæ leges, & novæ tabulæ, fin-
gunt calumnias, serunt suspiciones,
muniunt se factionibus, & variis acuunt
rumoribus iras. Astute & ipsas causas
armant & Sophistica & Pericleis ful-
minibus verborum. &c.

Cum igitur maximarum dilacera- *Ambitioni,*
tionum in Ecclesia & imperiis causæ *odie & vire*
sint,

*dicta cupiditas
et aliqua op-
ponenda.*

hi caeci adfectus ambitio & odi-
um, ac vindictæ cupiditas, opponit
eis Filius Dei hanc gravissimam concio-
nem: Discite a me, quia mitis sum &
humilis corde. Huic voci Filii Dei ob-
temperemus, nec irae, odiis, cupi-
ditati vindictæ indulgeamus, nec ambi-
tione de nostra gloria dimicemus,
nec obrectatione, nec sugillationibus
odia incendamus. Sed sit in judican-
do candor, quædam etiam communi
infirmi-
tati condonemus, aut si neces-
saria videtur admonitio, placide ad-
moneantur illi, quibus inspectio Eccle-
siae commendata est. Denique discer-
namus etiam hostes & cives; prælie-
mur cum hostibus, cives infirmos, hoc
est Collegas in eadem vera Ecclesia,
aut placide sanemus, aut sapienter tole-
remus. Pericles reprehensus est, quod
omissis civitatis hostibus incurreret in
amicos præstantissimos cives.

*Pericles re-
prehensus,*

*Themisto-
cles & alii
laudati.
Atheniensium mode-
stia.*

Nam Cimonem ex urbe expulit, E-
phialtem etiam dolo necasse scribitur.
Contra laudati Themistocles, Aristides.
Camillus, Fabius, Scipio, quod socio-
rum ambitioni cesserunt, & injurias a
civibus acceptas placide tulerunt. Et
universæ civitatis Atticæ moderatio
pro-

profuit toti Græciæ, quod primum ad Artemisium cessit summam imperiâ Lacedæmoniis.

Deinde ad Plateas, cum Arcades locum priorem sibi tribui peterent, responderunt Athenienses, non hoc tempore de loco seditiones movendas esse, sed ubicunque collocarentur, se annexuros esse, ut viri boni, essent. *πάντη τεταγμένοι πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί.* Et nota est vetus admonitio de Syncretismo.

Multos autem vidimus his viginti annis in Ecclesiis nostris, qui omissis communibus hostibus, privato affectu in collegas, & quidem amicos, magna acerbitate animorum, impetum fecerunt. Ita velut Cadmei fratres inter nos infeliciter dimicamus.

Cadmei fratres.

Qua in re primum praecepta divina de concordia consideranda erant: deinde & misericordia Ecclesiae moveri nos omnes oportuit, quæ est faucium & ægrum corpus, cujus vulnera magis vel privato odio, vel ingenii ostentatione lacerare, magna crudelitas est.

Ecclesia in Viatore

Pingitur Ecclesia in Viatore faucio, hunc Samaritanus molliter vehit in diversorium, non in carnificinam, aut in

*faucio depi-
sa.*

la-

latomias, & curari eum jubet. Ac Filius Dei ipse inquit, se gestare Ecclesiam, ut pastor in gremio tenellos agnos recens editos gestat.

Hoc exemplo & nos, quantum possumus, coetus nostros, quorum profecto magna est infirmitas, foveamus, & consociemus, & conjunctionem nostram omnibus piis officiis tueamur, & simus memores dulcissimae concionis, qua in Johanne scriptum est: Deus dilectio est, & qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in eo. Hanc amplissimam promissionem conferamus ad illud dictum Salomonis: Abominatio est coram Deo, qui inter fratres dissidium excitat. Manebis in Deo, & Deus erit in pectore tuo, gubernabit, custodiet & servabit te, si piis officiis communem conjunctionem tueberis. Deseret autem te & horribiliter puniet, si sine necessariis causis eam dilacerabis, sicut & Paulus inquit: Qui conturbat vos, judicium portabit, quisquis est.

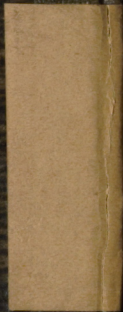
Dissidii auctores coram Deo sunt abominabiles.

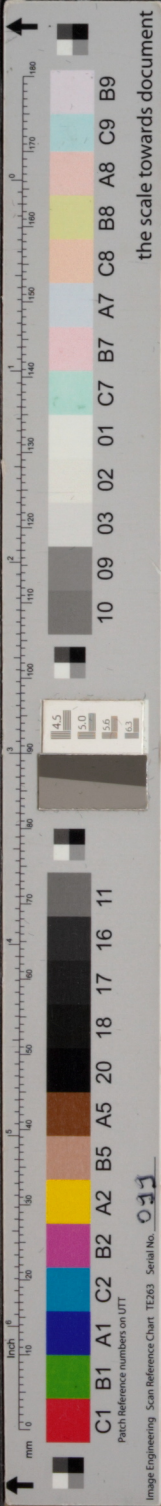

Ac
le-
ia
of
os,
no-
&
is,
di-
ne,
inc
2-
o-
ra-
eo,
ia-
th-
je-
ter
m
ui
ll,

F. Reppien.

the scale towards document

primum ad
am imperiā

Arcades lo
eterent, re
, non hoc
es movendas
carentur, se
oni, essent.
ὁμοειδῶς
s admonitio

s his viginti
qui omittis
privato adte
em amicos,
rum, impe-

Cadmei fra-

Cadmei fratres.

dimicamus.
pta divina de
trant: dein
siae moveri
e est faucium
ulnera magis
enii ostenta
udelitas est.

*Ecclesia in
Viatore
saucio depi
sta.*

ore saucio,
r vehit in di
sinam, aut in
la-